

“ความเป็นแม่” ในวรรณกรรม เวียดนามยุคหลังนโยบาย โดยเมีย (Đổi Mới)¹

มนธิรา ราโท²

บทความวิจัยชิ้นนี้ศึกษาแนวคิดเรื่อง “ความเป็นแม่” ในสังคมเวียดนามที่นำเสนอด้วยงานวรรณกรรมที่เขียนขึ้นในยุคหลังนโยบายโดยเมีย (หลังจากที่ประเทศไทย เวียดนามได้ประกาศนโยบายเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1986) จากการนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่สะท้อนในวรรณกรรมเวียดนาม ผู้วิจัยพบว่าแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการนำเสนอภาพลักษณ์ของสตรีในงานวรรณกรรม และงานเขียนของเวียดนามในยุคหลังนโยบายโดยเมียมีส่วนร่วมในการเรียกว่า “ความเป็นแม่” และความคาดหวังของสังคมต่อผู้หญิงในฐานะของการเป็น “แม่” ก็ยังคงปรากฏอย่างต่อเนื่องในงานวรรณกรรม ในขณะเดียวกัน งานวรรณกรรมกลับเป็นส่วนหนึ่งของการตอกย้ำ ความคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงและ “ความเป็นแม่”

¹ บทความวิจัยชิ้นนี้ได้รับเงินทุนสนับสนุนโครงการผลิตบทความวิจัยจากฝ่ายวิจัย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² ภาควิชาภาษาฯ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2 วารสารสังคมอุ่นหน้าไขง

วรรณกรรมเวียดนามในยุคหลังนโยบายโดยด้วยเมய์ได้สะท้อนให้เห็นว่า บนบความคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของ “ความเป็นแม่” ของผู้หญิงนั้นยังคงฝัง根柢อยู่ในสังคมเวียดนาม

ความคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” ในปริบทสังคมเวียดนาม

ในสังคมเวียดนาม แนวคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” ได้รับอิทธิพลมา จากหลักคำสอนของงดจือโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของ สตรี ที่เรียกว่า “ตามต่อง” (tam tòng) หรือ “การเชือฟังทั้งสาม” ซึ่งกำหนดไว้ ว่า เมื่อเป็นเด็ก ผู้หญิงต้องเชือฟังพ่อ เมื่อแต่งงานให้เชือฟังสามี และเมื่อสามี ตายให้เชือฟังลูกชาย และ “ตืดตีก” (tử đút) หรือ “ข้อปฏิบัติทั้งสี่” ที่สอน เกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติของผู้หญิง 4 ประการ ได้แก่ 1) การฝึกฝนตนเองให้มี ความสามารถในการเย็บปักถักร้อยและการทำอาหาร 2) แต่งกายให้ดงาม ออยู่เสมอ 3) พูดจาให้ไพเราะอ่อนหวาน และ 4) การประพฤติตนให้เหมาะสม ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องที่น่าแปลกใจที่ภาพของสตรีในงานวรรณกรรมมักถูกนำเสนอในรูปแบบของผู้หญิงตามอุดมคติ ส่วนใหญ่แล้วก็เขียนจะนึกผู้หญิงใน ฐานะของภารยาผู้ซื้อสัตตย์และแม่ผู้อ่อนโยน

ในสังคมเวียดนาม “ความเป็นแม่” เป็นสัญลักษณ์ที่ผูกติดกับผู้หญิง หน้าที่หลักของผู้หญิงคือการให้กำเนิด ดังเช่นที่สะท้อนในนิทานพื้นบ้านและ ตำนานต่างๆ

นิทานเรื่อง “หลากรองเกวินกับโวอาเกอ” เป็นนิทานที่ว่าด้วยชาติ พันธุ์และกำเนิดของชาวเวียดนาม เนื้อเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคน เวียดนามที่ว่าพากเขาคือลูกหลานของพญาแมงกรกับนางฟ้า (con Rồng cháu Tiên) เพราะในเรื่องพญาแมงกรหลากรองเกวิน (Lạc Long Quân) กับ นางฟ้าโวอาเกอ (Âu Cơ) ได้มีบุตรด้วยกัน 100 คน ต่อมาก็แบ่งจำนวนบุตร

เป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งขึ้นไปบนสวรรค์กับมารดา และอีก 50 คนลงมาอยังที่เลพร้อมกับบิดา ซึ่งนิทานเรื่องดังกล่าวยังเป็นการอธิบายลักษณะการตั้งถิ่นฐานของผู้คนว่ามีสองประเภทคือผู้คนที่อาศัยอยู่ตามภูเขาระบบที่รับสูงหรือผู้คนที่อาศัยตามชายทะเลและที่รับลุ่มแม่น้ำ นิทานเรื่องดังกล่าวเป็นนิทานที่มีจุดกำเนิดที่รับลุ่มแม่น้ำแดงทางตอนบนของประเทศเวียดนาม แต่ต่อมาเมื่อการอพยพลงใต้แนวความคิดดังกล่าวก็แพร่ลงมาสู่ที่รับลุ่มแม่น้ำโขงในตอนล่างด้วย นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าว่า ลูกๆ ของนางโวอาเกอส่วนหนึ่งได้ตั้งหลักปักฐานอยู่ที่ฟองโจา (Phong Châub) หรือที่ปัจจุบันกลายเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดฟุเกะ (Phú Tho) ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองชานอยไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 90 กิโลเมตร ต่อมาลูกชายคนโตได้กลับไปเป็นกษัตริย์และมีชื่อว่ากษัตริย์หุ่งเว่อง (Hung Vuong) และปกครองประเทศที่มีชื่อว่าวันลา (Vân Lang) ซึ่งต่อมาคือ ประเทศเวียดนามในปัจจุบันนั้นเอง

นิทานเรื่องนี้นอกจากได้กล่าวถึงกำเนิดของชาวเวียดนามว่าถือกำเนิดมาจาก “แม่โวอาเกอ” แล้วยังได้สะท้อนให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันของหญิง-ชาย กล่าวคือห้องหลักของเกвинและโวอาเกอต่างได้บุตรไปคนละ 50 คน ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าความคิดเรื่องการแบ่งหน้าที่ระหว่างหญิง-ชาย และแนวคิดที่ผู้ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) นั้น คงเข้ามาเมื่อพิพิธในสังคมเวียดนามหลังจากที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีน

นอกจากนี้แล้ว ในนิทานพื้นบ้านของเวียดนามยังสะท้อนในเห็นว่าแนวคิดเรื่อง “ความเป็นแม่” มีความสัมพันธ์กับสภาพสังคมและการเมืองของประเทศเวียดนามด้วย ทั้งนี้ เพราะประเทศเวียดนามเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์การสู้รบและต่อต้านการรุกรานของต่างชาติอย่างยาวนานโดยเฉพาะอย่างยิ่งการรุกรานจากประเทศจีน เวียดนามได้อยู่ภายใต้การปกครองของจีนนับพันปี ก่อนที่โงเกวี่ยนจะประกาศอิสรภาพต่อจีนและ

4 วารสารสังคมอุบมเห็นไขง

สถาปนาเวียดนามเป็นรัฐชาติในปี ค.ศ. 937 การรุกรานจากกองกำลังต่างชาติและสภาพบ้านเมืองในยามสมคราทำให้ภาพลักษณ์ของแม่จีงจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของความรักชาติและความเสียสละเพื่อส่วนรวมด้วยเช่นกัน ตั้งที่ปรากรูปในนิทานปั้นปั่นปราเรื่องหนึ่ง

นิทานเรื่องดังกล่าวเล่าว่า สมัยของกษัตริย์หุ่งเว่องที่ 6 เป็นยุคที่บ้านเมืองต้องเผชิญกับการรุกรานของชาติคิอยุ่เป็นเนื่องนิจ ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่งใกล้กับเมืองชานอย หญิงสาวผู้หนึ่งได้ตั้งครรภ์ขึ้นอย่างประหลาดหลังจากที่เธอได้เดินป่าในวันนั้น อยู่มาวันหนึ่งพระราชาได้ส่งสาร์ส์น์ไปตามหมู่บ้านต่างๆ เพื่อหาผู้มีความสามารถเพื่อจะเป็นแม่ทัพในการต่อสู้กับกองกำลังของจีนซึ่งได้ยกมารุกรานเวียดนามผู้เป็นแม่จีงได้พูดหยอกล้อกับลูกชายว่า “ลูกนาย เจ้าได้แต่กินกับนอนอยู่อย่างนี้ แล้วจะไปช่วยรบกับเข้าได้อย่างไร” เมื่อได้ยินมาตรากล่าวเช่นนั้นเด็กชายได้กล่าวว่า “แม่ จงไปตามคนนำสาร์ส์น์ของพระราชามาที่นี่เถิด” เด็กชายได้ขอพระราชทานเสื้อเกราะ โล่ และ ดาบ หลังจากที่เด็กชายพูดได้แล้ว เขายกนิ้วข้าวเป็นจำนวนมากจนข้าวที่มีอยู่ในบ้านหมดลงอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านที่อยู่บริเวณข้างเดียงซึ่งได้นำข้าวมาเพิ่มให้อีก เมื่อกินข้าวจนพอดแล้ว เขายืนขึ้น กางแขน ทันใดนั้นขายก็ได้เดินโถเข้าเป็นชายหนุ่มผู้มีความสามารถ จากนั้นขายก็ม้าและออกไปต่อสู้กับข้าศึกอย่างกล้าหาญ เมื่อปราบข้าศึกได้อย่างรบคบและลับกันหายไปบนฟ้า

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ประการหนึ่งของผู้หญิงคือการให้กำเนิดวีรบุรุษและปลูกฝังความรักชาติให้แก่บุตรของตน นอกจากนี้แล้ว “ความเป็นแม่” ยังหมายถึงความอ่อนโยน เสียสละ อดทน และรักลูก ดังที่สะท้อนในนิทานเรื่อง “ผู้หญิงแห่งนามเชื่อง” (Người Con Gái Nam Xương)

ซึ่งอยู่ในชุดนิทานเรื่อง “เรื่องเหลือเชื่อ” (Truyện Ký Mạn Lục) ที่เหงียนสือ (Nguyễn Dũ) ได้รวบรวมขึ้นในราชคริสต์ศตวรรษที่ 16 นิทานเรื่อง “ผู้หญิงแห่งนามเชื่อง” ได้สะท้อนเรื่องราวของพ่อ-แม่-ลูก ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

หญิงสาวผู้หนึ่งซึ่งมีบ้านเกิดอยู่ที่นามเชื่อง³ มีรูปร่างหน้าตามดัดงดงามและมีกิริยามารยาทแฝงซ่อนอยู่เป็นที่ซึ่นซ่อนของผู้พบเห็นทั่วไป ต่อมาหญิงสาวผู้นี้ได้แต่งงานกับนายเจืองผู้มาจากครอบครัวที่มีฐานะ แต่ไม่ได้รับเรียนมากนัก แต่เมยังมีนิสัยซึ่งดีและมักจะปฏิบัติต่อภรรยาอย่างหยาบคาย แต่หญิงสาวพยายามอดทนอดกลั้นเพื่อประคับประคองครอบครัวเรื่อยมา ต่อมาทางราชการเรียกเกณฑ์ทหารซึ่งนายเจืองก็ถูกเกณฑ์ทหารไปในครั้งนี้ ด้วย นายเจืองจึงต้องลาแม่และภรรยาเพื่อออกไปรบ ขณะนั้นผู้เป็นภรรยากำลังตั้งท้อง หลังจากสามีจากไปได้สิบวันก็คลอดลูกชาย นางไม่ได้กลับไปบ้านเดิมของตนตามประเพณีของหญิงที่เพิ่งคลอดบุตร แต่กลับอยู่บ้านและปรนนิบัติแม่สามีอย่างดีเช่นเดิยวกับดูแลพ่อแม่ของตน แต่แม่สามีก็ต้องมิใจด้วยความที่เป็นห่วงและคิดถึงลูกชาย ร่างกายเริ่มผายพอมอ่อนแอลงเรื่อยๆ จนเสียชีวิตในที่สุด หญิงสาวดูแลจัดงานศพของแม่สามีอย่างเรียบร้อย เวลาผ่านไปปีกว่า สองคราamer เสรีจสิ้นลง สามีเดินทางกลับบ้านและได้พบว่ามารดาของตนได้ตายไปแล้วและลูกชายกำลังอยู่ในวัยหัดพูด

วันหนึ่งได้เดินทางไปเคารพหลุมฝังศพของมารดา เขายังได้พากลุ้ย ไปด้วย หลังจากออกเดินทางได้สักพักกลุ้ยก็ร้องไห้งอแง ผู้เป็นพ่อจึงพูดปลอบลูกว่า “เมยินเสียเทอะลูก อย่าร้องให้อีกเลย เมื่อพอกลับมาไม่ทันพบย่าเจ้า พอกีเสียใจมากอยู่แล้ว” ลูกชายพูดด้วยความไว้ดีงสานี้นว่า “นี่ท่านเป็นพ่อของเราด้วยหรือ แล้วยังพูดได้ด้วย ไม่เหมือนพ่อคนก่อนของเรารีที่เขาแต่

³ ในเรื่องไม่ได้ระบุว่า นามเชื่อง เป็นชื่อของเขตการปกครองใด จังหวัดไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นชื่อของตำบล อำเภอ หรือจังหวัด

๖ วารสารสังคมอุบมเห็นไขง

นิ่งอย่างเดียว” ผู้เป็นพ่อประหลาดใจและซักถามลูกชายถึงพ่ออีกคนที่ลูกชายพูดถึง เด็กน้อยเล่าว่า “ก่อนที่พ่อจะกลับมา มักจะมีคนๆ หนึ่งมาหาลูกทุกวัน เมื่อแม้ยืนขึ้น คนผู้นั้นก็จะยืนตาม แต่เมื่อแม่นั่งลง คนผู้นั้นก็จะนั่งตาม แต่เข้าไม่เคย์ที่อุบลูกเลยสักครั้งเดียว”

เมื่อได้ฟังลูกพูดเช่นนั้น นายเจืองผูมินสัยเดิมเป็นคนนี้หึ่งอยู่แล้วจึงเข้าใจว่าภารรยาของตนมีซุ้ม เมื่อกลับถึงบ้านก็ดูด้วกว่าภารรยาเป็นการใหญ่ ผู้เป็นเมียได้แต่ร้องไห้และถามว่า “ท่านเอาร่องน้ำจากไหน” นายเจืองก็ไม่ยอมตอบ เขายังแต่ดาว่าภารรยาไปต่างๆ นานา แม้ว่าเพื่อนบ้านต่างช่วยกันยืนยันในความบริสุทธิ์ของภารรยา แต่นายเจืองก็ไม่ยอมฟัง ภารรยาเสียใจที่สามีไม่เชื่อใจและอับอายที่ถูกด่าว่า จึงตัดสินใจกระโดดนำตาย หลังจากที่ภารรยาฆ่าตัวตายไปแล้ว นายเจืองก็ลายความโกรธลง คืนหนึ่งนายเจืองนั่งเคราคิดถึงภารรยาอยู่ในห้องที่อาศัยแสงสว่างจากตะเกียง ทันใดนั้นก็ได้ยินเสียงลูกชาย “นั่นไง พ่อมาแล้ว” นายเจืองรีบถาม “เขารอยู่ไหน” เด็กชายชี้ที่เงาของนายเจืองและตอบว่า “นี่ไง อยู่นี่แล้ว” นายเจืองจึงเข้าใจในทันทีว่าแท้จริงแล้วระหว่างที่เข้าไม่ยุนนั้น ภารรยาเล่นกับลูกโดยชี้ที่เงาของตนและบอกว่าเป็นพ่อของลูก เขารีบคิดได้ว่าตนได้ทำร้ายภารรยาทั้งๆ ที่เชื่อไม่ได้ทำความผิดอะไร แต่มาถึงตอนนี้แล้วก็สายเกินไปแล้ว อีกทั้งเขายังไม่รู้ว่าจะแก้ไขได้อย่างไร

นิทานเรื่อง “ผู้หญิงแห่งนามเชื่อง” นี้สะท้อนให้เห็นถึงภาพของพ่อและแม่ซึ่งมีลักษณะที่ขัดแย้ง หรือ เป็นข้าวตองกันข้ามกัน กล่าวคือ แม่มีบุคลิกที่อ่อนโยน มีความใจลัชิดกับลูก แต่ก็เป็นความอ่อนโยนที่แฝงไว้ด้วยความอ่อนแอกับประศจากอำนาจ เมื่อเทียบกันแล้ว ภาพของพ่อจะเป็นภาพของผู้มีอำนาจมากกว่าแม่ มีสถานภาพเหนือกว่าแม่ มีความเข้มแข็งและเด็ดเดี่ยว แต่ในขณะเดียวกันพ่อมักจะไม่ยอมใจลัชิดกับลูกเท่ากับแม่ ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งอาจ

เป็นเพราะปริบพังค์ความเวียดนามที่มักอยู่ในภาวะสังคมทำให้ผู้เป็นพ่อต้องจากบ้านไปรบอยู่เสมอ ซึ่งจะต่างกับแม่ซึ่งมักจะอยู่กับลูกตลอดเวลา จึงทำให้บางครั้งความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ-ลูกมีลักษณะห่างเหินกันจนถึงขนาดรู้สึกแปลกแยก และอำนาจของพ่อันนี้ในบางครั้งก็เป็นอำนาจที่เชื่อถือไม่ได้ เช่นกัน(Huê-Tam Hô Tàï, 2001 : 168-170) เช่นในกรณีของนายเจืองในนิทานเรื่อง “ผู้หญิงแห่งนามซึ่ง” ซึ่งเป็นผู้ก่อโภกนาภีกรรมให้แก่ครอบครัวของตน

ในวรรณกรรมพื้นบ้านและตำนานต่างๆ มักจะนำเสนอเรื่องราวของผู้หญิงในฐานะของแม่และภารยาควบคู่กันไป นอกจากผู้หญิงได้รับการยกย่องในฐานะแม่ที่รักลูก เสียสละและเห็นแก่ประเทศชาติแล้ว ผู้หญิงยังมักถูกกล่าวถึงในฐานะที่เป็นภารยาที่ซื่อสัตย์ต่อสามี เรื่องราวของความจงรักภักดีและความซื่อสัตย์ของภารยาเป็นที่รู้จักกันดีในตำนานเรื่องโตถิ (Tô Thi) ซึ่งเป็นเรื่องเล่าของก้อนหินขนาดใหญ่ซึ่งสูงประมาณ 200 เมตร ในจังหวัดลางเซิน (Lang Son) ก้อนหินนี้มีรูปร่างคล้ายผู้หญิงอุ้มลูก ได้มีการเล่าขานกันเรื่อยมาว่าเป็นก้อนหินนั้นคือโตถิ หญิงสาวผู้อุ้มลูกเฝ้ารอสามีกลับมาจากสังคม แต่เนื่องจากระยะเวลาของสังคมยาวนานมาก เธอจึงต้องยืนรออยู่เป็นเวลานาน ก็ไม่เห็นสามีเดอกลับมาสักที แต่เชอก็ยืนรออยู่เช่นนั้นจนกล้ายเป็นหินไปในที่สุด (Hứa Ngoc, 1998 : 49-50)

อย่างไรก็ตาม การนำเสนอภาพลักษณ์ของสตรีและแนวคิดเรื่อง “ความเป็นแม่” ในวรรณกรรมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงบ้างในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นผลมาจากการลัทธิล่าอาณาจักรและความพิราบามที่จะพัฒนาประเทศตามระบบสังคมนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงการต่อสู้กับรัฐบาลอาณาจักรฝรั่งเศส (ช่วงปี ค.ศ. 1945 – 1954) และช่วงสังคมเวียดนาม (ช่วงปี ค.ศ. 1964 – 1975) ผู้นำและปัญญาชนของพรรคอมมิวนิสต์ได้

8 วารสารสังคมอุบมเห็นใจ

เชื่อมโยงความคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” เข้ากับ “ความเป็นชาติ” และความอยู่รอดของประเทศ ทั้งนี้ เราจะเห็นว่าความคิดเกี่ยวกับเรื่อง “ความเป็นแม่” นั้นยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่ได้มีการปรับขยายขอบเขตและคำจำกัดความของ “ความเป็นแม่” ให้กว้างไปจากเดิม รวมทั้งยังมีการส่งเสริมบทบาทของผู้หญิงซึ่งมักถูกจำกัดอยู่เฉพาะแต่ในครัวเรือนออกไปสู่การต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชของประเทศไทย ในวรรณกรรมและวิชาการมีการตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในปี ค.ศ. 1945 – 1975 ตัวละครผู้หญิงมักจะได้รับการนำเสนอในลักษณะของ “แม่ผู้เสียสละ” และ “แม่ผู้กล้าหาญ” เพื่อประเทศชาติ

ตัวละครที่โดดเด่นมากในวรรณกรรมช่วงนี้ คือ เหงียน ถิ อุ๊ด (Nguyễn Thị Út) ในเรื่องสั้น “แม่ถือปืน” (Người Mẹ cầm súng) ของนักเขียน เหงียน ที (Nguyễn Thị) ซึ่งได้รับการตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในปี ค.ศ. 1965 ผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวของ เหงียน ถิ อุ๊ด หญิงสาวชาวนาคนหนึ่งซึ่งมีความรักชาติและให้ความร่วมมือกับการปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์ ผู้เขียนพยายามถ่ายทอดภาพของ เหงียน ถิ อุ๊ด ในสองด้านความคุ้นเคยไป นั่นคือ เธอเป็นภรรยาที่รักสามีและเป็นแม่ที่รักลูก เช่นเดียวกับนักบุญสาวทั่วไปในหมู่บ้าน แต่ในขณะเดียวกันเธอ ก็มีบุคลิกที่กล้าหาญ พร้อมที่จะต่อสู้กับข้าศึกของประเทศโดยไม่รู้สึกกลัวตายเลย ลักษณะเด่นอีกประการของเหงียน ถิ อุ๊ด คือเธอให้ความสำคัญกับความรักชาติไว้เหนือกว่าความรักตัวเองและครอบครัว ซึ่งรายละเอียดส่วนนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังของรัฐบาลในขณะนั้นที่ว่าในยามสมศรัมทุกคนควรจะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและประเทศชาติมากกว่าเรื่องส่วนตัว ซึ่งถ้าหากในยามปกติแล้วแม่ก็ย่อมจะรักลูกของตนเห็นกว่าสิ่งอื่นใด ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ ตัวละคร เหงียน ถิ อุ๊ด ยังลากปืนออกไปยิงต่อสู้กับกองกำลังต่างชาติ แม้ว่าตอนนั้นเธอท้องแก่ใกล้คลอดแล้วก็ตามซึ่งบุคลิกของตัวละครตัวนี้ก็เป็นไปตามคำกล่าวของประธานาริบดีโอลิมปิกที่

ກລ່າວຄື່ງຜູ້ໜູງເວີຍດນາມວ່າ *anh hùng* (ກລ້າຫາງູ), *bát khuất* (ເຈືດເດືອຍ
ມັ້ນຄົງ), *trung hậu* (ຫຼືອສັຕິ ຈົງຮັກກັກດີ), ແລະ *đảm đang* (ຮັບຜິດຂອບ) (Trần
Trọng Đặng Dân, 1999 : 246)

ນອກຈາກນີ້ແລ້ວ ຕ້າລະຄຣໃນການເຂົ້ານຂອງໄໂ ພອກ ໂໂຍ (Ngô Ngoc
Bô) ໃນຊ່ວງປີ ດ.ສ. 1960 -1970 ໄດ້ສະຫຼອນໃຫ້ເຫັນຄື່ງຄວາມພຍາຍາມທີ່ປ່ຽບ
ທັສນຄົດຂອງຜູ້ໜູງແລະແມ່ໃນຂະໜ່າທີ່ປະເທດກໍາລັງກ້າວສູ່ຮະບບສັງຄມນີຍົມ ເຊັ່ນ
ການນຳລູກໄປຝາກໃຫ້ຫຼຸນຍົງເລື່ອງເຕັກຂອງໜຸ່ມບ້ານດູແລ ເພື່ອທີ່ຜູ້ໜູງຈະໄດ້ກຳນົດ
ໃຫ້ແກ່ຄອມມູນໄດ້ອ່າງເຕີມທີ່ ໃນສົມມັກຄຽມນັ້ນກະບວນກາຮັດລິດຈຳເປັນຕົ້ງ
ອາຫັນແຮງການຂອງຜູ້ໜູງ ອີກທັງຜູ້ໜູງຍັງຕ້ອງກຳນົດທີ່ບໍລິຫານຂອງຄອມມູນ
ແລະສະຫງຼັບຕ່າງໆ ທີ່ເພີ່ມສ້າງຂຶ້ນໃນຍຸກນັ້ນ ຫຼື່ງເຈົ້າເຫັນວ່າໃນການເຂົ້ານໜ່າຍ
ຜູ້ເຂົ້ານພຍາຍາມລົດບາທາຫ້າທີ່ຂອງແມ່ໃນການເລື່ອງດູລູກແລະຜລັກດັນໃຫ້
ຜູ້ໜູງກຳນົດການໃນຮະດັບສັງຄມມາກີ່ນີ້ ໂດຍໃຫ້ເຫດຜລວ່າຮູບາລແລະສັງຄມຈະເລື່ອງ
ເຕັກທີ່ເກີດມາໃນຊ່ວງນັ້ນໄດ້ຕີກວ່າແລະເຕັກເຫຼົ່ານີ້ຈະເຕີບໂດຍໜ້າມາໃນຍຸກສັງຄມນີຍົມ
ທີ່ສົມບູຮັດແບບ ດັ່ງນັ້ນຜູ້ໜູງໄມ້ຈຳເປັນຕົ້ງກັງລັກກຳການເລື່ອງດູບຸຕົກຕ່ອໄປ

ຜ່ານການເຂົ້ານຂອງເໜີຍິນ ທີ່ ແລະໄໂ ພອກ ໂໂຍ ຜູ້ອ່ານຈະສັງເກດເຫັນ
ວ່າໄດ້ມີຄວາມພຍາຍາມທີ່ຈະປ່ຽບຄວາມຄົດຂອງຜູ້ໜູງເກີ່ຍກັບ “ຄວາມເປັນແມ່”
ກລ່າວຄື່ອ ຄວາມຮັກລູກໜີ້ເປັນເຄຍເປັນຄຸນສົມບັດທີ່ສຳຄັງອັນດັບໜົ່ງຂອງຄວາມ
ເປັນແມ່ນັ້ນມີຄວາມສຳຄັງນ້ອຍກວ່າຄວາມຮັກຈາຕີແລະຄວາມເສີຍສະເພື່ອສ່ວນຮ່ວມ
ໜີ້ງຈານເຂົ້ານຂອງນັກເຂົ້ານທັງສອງເປັນການຕອບສອນໂຍບາຍຂອງຮູບາລໃນ
ການປຸກຮະດມແລະເຮັງກວ່າໃຫ້ຜູ້ໜູງມີສ່ວນຮ່ວມໃນການປົງວັດສັງຄມນີຍົມແລະ
ຕ້ອສູ້ກັບກອງກໍາລັງຕ່າງຈາຕີນີ້ເອງ ສ່ວນການສັງເສີມຄວາມເທົ່າເຖິງກັນຮະຫວ່າງ
ຜູ້ໜູງ – ຜູ້ໜູຍ ກີ່ເປັນໂຍບາຍຮະດັບຈາຕີ ກລ່າວຄື່ອ ຮູບາລພຣຄຄອມມິວິນິສົດ
ເສນວ່າກາຮຽນຮອງຕີເພື່ອປຸດປ່ອຍສຕ່າງຈາກກໍາສອນຂອງຂົງຈີ້ອີ່ທີ່ໄດ້ຊ່ອວ່າເປັນ
ແນວຄົດແບບ “ຍກຍ່ອງຜູ້ໜູຍ ຮັງເກີຍຜູ້ໜູງ” (trong nam khinh gn) ຄວາມ

ควบคู่ไปกับขบวนการกู้ชาติ ผลพลอยได้ประการหนึ่งก็คือการแก้ไขกฎหมาย การสมรสในปี ค.ศ. 1960 ให้มีความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับประเดิมการแต่งงานเพื่อป้องกันระบบครอบครัวที่สามีมีภาระใหญ่ คน การแต่งงานที่เกิดจากการบังคับหรือการคุกคาม หรือการที่ครอบครัวจัดการแต่งงานให้กับเด็กที่ยังไม่ถึงวัยอันควร⁴ รัฐบาลพรรค คอมมิวนิสต์เห็นว่าต้นเหตุของความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายนั้นมา สาเหตุมาจากการอิทธิพลความคิดของระบบศักดินาและระบบทุนนิยม ดังที่ประธานาธิบดีโอลิมปิคได้กล่าวไว้ว่า

ถ้าเราไม่สามารถปลดปล่อยผู้หญิงได้ก็เท่ากับว่าเราไม่สามารถปลดปล่อยประชากรครึ่งหนึ่งของโลก ถ้าเราไม่สามารถปลดปล่อยผู้หญิงได้ก็เท่ากับว่าการสร้างสังคมนิยมนั้นสำเร็จเพียงครึ่งเดียว... กฎหมายเกี่ยวกับการแต่งงาน (ปี 1960) มุ่งที่จะปลดปล่อยผู้หญิง นั่นคือ ประชากรครึ่งหนึ่งของสังคม การที่จะปลดปล่อยผู้หญิง เราต้องลบล้างความคิดแบบศักดินาและระบุนพีในผู้ชาย (Quoted in Bergman, 1975 : 215)

รัฐบาลพรรค คอมมิวนิสต์ได้ใช้วิธีการตุนจิตสำนักทางการเมืองของผู้หญิงโดยยกตัวอย่างของวีรศตรีในอดีตที่มีบทบาทในการทำงานกับกองทัพของจีน เช่น ส่องฟื้นวงศุลจิ่ง (Hai Bà Trưng) หรือ บ่าเจี้ยว (Bà Triệu) รวมถึงคำกล่าวของเวียดนามที่ว่า “เมื่อข้าศึกมาถึงบ้าน ผู้หญิงก็ต้องรบ” (Giặc đến nhà đòn bà cũng phải đánh) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปลาย

⁴ ในอดีต ชาวเวียดนามมักจัดงานแต่งงานให้ลูกชายของตนซึ่งอายุยังน้อยแต่งงานกับผู้หญิงที่มีอายุมากกว่าเพื่อหาแรงงานเข้าบ้าน โดยลูกจะไม่เป็นคนช่วยงานบ้านและงานในบ้าน ในขณะที่ลูกชายมีหน้าที่เรียนหนังสือและเตรียมตัวสอบเข้าทำงานราชการเพื่อจะได้มีโอกาสเป็นขุนนางต่อไป

ทศวรรษ 1950 นั้น มีการศึกษาเกี่ยวกับตำแหน่งพื้นบ้านและเรื่องราวของวีร สตรีอันอย่างแพร่หลาย ส่วนหนึ่งก็เพื่อปลูกสำนึกรักชาติของผู้หญิง แต่ ในขณะเดียวกันในวรรณกรรมก็ไม่ลืมที่จะย้ำเตือนถึงบทบาทของผู้หญิงใน ฐานะแม่ที่ให้กำเนิดหรือดูแลลูก และผู้หญิงจะได้รับการยกย่องในฐานะของแม่ ของวีรบุรุษ ซึ่งอันที่จริงแล้วความคิดที่ว่าแม่มีหน้าที่ให้กำเนิดลูกเพื่อปกป้อง ประเทศชาตินั้นเป็นความคิดที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานในสังคมเวียดนาม ดังที่ได้สะท้อนในนิทานพื้นบ้านซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นของงานวิจัยชิ้นนี้ หากเราจะพิจารณาถึงนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนามอย่าง รอบคอบแล้ว เราจะเห็นว่าในนโยบายหรือความคิดของผู้นำพรรคนั้นไม่ได้มี ความต้องการที่ลดบทบาทของผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่ หรือแยกผู้หญิงออก จาก “ความเป็นแม่” แต่อย่างใด แม้ว่าจะพยายามให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วม ในการส่งเสริมและสร้างรัฐสังคมนิยมมากขึ้นก็ตาม ซึ่งเราจะเห็นว่า ภายในนโยบายดังกล่าว ผู้หญิงต้องทำงานมากกว่าเดิมเป็นสองเท่า กล่าวคือ งานในบ้านและงานในระดับสังคม

ทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่ได้ สะท้อนผ่านสุนทรพจน์ของ เล สวน (Lê Duẩn) เลขานุการพรรคคอมมิวนิสต์ ในช่วงส่งเสริมและสร้างรัฐสังคมนิยมมากขึ้น ที่ชื่อ “Role and Tasks of the Vietnamese Woman in the New Revolutionary Stage” ในการประชุมของ สมาคมสตรีแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 4 (วันที่ 4-7 มีนาคม ค.ศ. 1974) เล สวนกล่าวถึงหน้าที่ของผู้หญิงไว้ว่าดังนี้

There is no assessment of the mother's contribution that is more correct and comprehensive than the following one by President Ho Chi Minh: 'Our people are very grateful to the mothers in both zones, South and North, who have given birth

to and fostered many generations of heroes in our country.'

The Viet Nam Fatherland owes its heroic sons and daughters to the contributions of heroic, unduanted, faithful and responsible mothers. For many centuries, the Vietnamese mothers have handed down to us the mettle of the Trung Sisters and Lady Trieu, the tradition of industrious labour and love of country and of home. We can rightly be proud of our Vietnamese mothers. (<http://www.marxists.org/>)

จากข้อความด้านบน เราจะเห็นว่าความคาดหวังต่อผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในสังคมเวียดนามยุคสองคราม และนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ของกีเน้นการให้ความสำคัญกับผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่ แต่ได้มีความพยายามที่จะเชื่อมโยงความคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่และภาระเข้ากับนโยบายทางการเมืองให้มากขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์สนับสนุนกระบวนการสตรีหรือสนับสนุนสตรีให้มีบทบาทในสังคมมากขึ้นก็เพื่อประโยชน์ทางการเมือง ซึ่งได้แก่การกู้ชาติและการสร้างรัฐสังคมนิยมเป็นสำคัญ เช่น ในอีกตอนหนึ่งของปฐกถา เล สรวน ได้กล่าวว่า

The woman is a citizen, a worker in society, and at the same time a wife and a mother. Only if we see all these aspects can we correctly tackle women's problems, correctly solve the tasks of women's emancipation and thoroughly understand the women's movement. When we speak of a wife and mother, we speak of a family. The question of women's emancipation is

closely associated with the building of a new, socialist family.
(เพิงย่าง)

ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องที่น่าแปลกใจที่ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์นั้น แม้ว่าการปฏิรัติและการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งเอกสารของประเทศนั้นได้ประสบความสำเร็จ แต่การปลดปล่อยสตรีและนโยบายเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศนั้นดูเหมือนจะไม่ได้ผลมากนัก รวมถึงแนวคิดแบบสังคมนิยมที่เข้ามาในสังคมเวียดนามตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นั้น ไม่สามารถล้างอิทธิพลความคิดแบบงดงามที่มีมาแต่เดิมได้ อีกทั้งนโยบายทั้งหลายที่เกี่ยวกับสตรียังถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการกดขี่ผู้หญิงในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งผู้หญิงถูกใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมือง ขบวนการปลดปล่อยสตรีเป็นเพียงเครื่องมือสนับสนุนการสร้างรัฐสังคมนิยมและการกู้ชาติเท่านั้น เช่น เดวิด มาร์ (David Marr) ผู้เป็นนักประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งได้กล่าวว่า

“it was often pointed that if all Vietnamese were oppressed to some degree, then Vietnamese women were the most oppressed of all.”
(Marr, 1981 :191)

นักประวัติศาสตร์อีกคนหนึ่งคือ ดักลาส ไปก์ (Dauglas Pike) ได้กล่าวในเชิงเปรียบเปรยถึงภาระของผู้หญิงเวียดนาม ดังนี้

“The women were in truth the water buffalo of the Revolution”
(Pike, 1966 : 178)

คริสติน ไวท์ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเมืองในเวียดนามได้วิจารณ์ถึงความไม่จริงใจของนโยบายการปลดปล่อยสตรีในเวียดนาม ดังนี้

“[T]he Leninist route to Women’s emancipation by drawing women into productive labour seems a cruel joke, a formula for total exhaustion rather than for liberation.” (Quoted in Pham Van Bich, 1999 : 64)

นอกจากนี้ ในงานวิจัยเรื่อง “Maternal Employment during Northern Vietnam’s Era of Market Reform” ของ Kim Korinek ได้แสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลาที่เวียดนามพัฒนาเศรษฐกิจตามรูปแบบสังคมนิยมนั้น ผู้หญิงต้องทำงานมากขึ้นตามต้องการของรัฐในการเพิ่มผลผลิต แต่ในขณะเดียวกันการจัดระบบการดูแลและให้การศึกษาแก่เด็กเล็กกลับไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ทำให้ผู้หญิงที่เป็นแม่ต้องทำงานหนักกว่าเดิม คือ ทำงานตามที่หน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นมอบหมายและยังต้องดูแลลูกเองด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ในช่วงการปฏิริวัตินั้นผู้หญิงเวียดนามโดยเฉพาะบรรดาแม่ที่มีลูกเล็กกลับต้องทำงานเหน็ดเหนื่อยมากกว่าเดิม Kim Korinek ได้ตั้งข้อสังเกตว่า สำหรับผู้หญิงเวียดนามแล้วการทำงานนอกบ้านกับการเป็นแม่นั้นไม่ถือว่าเป็นประเดิมที่ขัดแย้งกัน หน้าที่สองอย่างนี้สามารถเกิดขึ้นคู่กันไปได้ ซึ่งต่างจากวิธีคิดของผู้หญิงในสังคมตะวันตก สำหรับผู้หญิงเวียดนามแล้ว การเป็นแม่คือการทำให้ลูกอยู่ดี-กินดี นั่นเอง ดังนั้น ผู้หญิงเวียดนามจึงยอมทำงานหนักเพื่อให้มีรายได้เพียงพอหรือมากขึ้นสำหรับครอบครัวของเธอหนึ่งสอง (Korinek, n.d. : 791-822)

ดังนั้น เราจึงอาจจะกล่าวได้ว่าสภาพความเป็นอยู่ของผู้หญิงเวียดนามในช่วงนี้ก็ไม่ต่างไปจากผู้หญิงเวียดนามในอดีตแต่อย่างใด แม้ว่าสังคมเวียดนามจะเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง หรือระบบผู้ชายเป็นใหญ่ตามคำสอนของงจือ แต่ผู้หญิงมักเป็นผู้รับผิดชอบต่อเศรษฐกิจของครัวเรือน เช่น กวีตุ่เช่อง (Tú Xuhong) ผู้ซึ่งมีชีวิตอยู่ในปลาย

คริสต์ศตวรรษที่ 19 ของเวียดนาม “ได้แสดงความเห็นใจต่อผู้หญิงที่ต้องทำงานหนักเพื่อหารายได้เลี้ยงดูครอบครัวไว้ในบทกวีที่ชื่อ “สงสารเมีย” (Thuong nơ) ซึ่งในตอนหนึ่ง กวีได้กล่าวว่า

ตลอดปีค้าขายตามชายน้ำ
พอที่จะเลี้ยงลูก 5 คน กับสามีอีกหนึ่ง

เมื่อโนยบายเกี่ยวกับผู้หญิงและการยกรถสถานภาพของสตรีในช่วงสั่งคราม (ค.ศ. 1945 – 1975) ไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก การปรับทัศนคติของผู้หญิงเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของความเป็นแม่จึงเป็นไปในลักษณะเดียวกัน หลังจากที่สั่งครามเวียดนามได้ยุติลงในปี ค.ศ. 1975 ความเชื่อที่ว่าการเป็นเมียและการเป็นแม่เป็นหน้าที่หลักของผู้หญิงก็ยังคงดำเนินต่อไป ยิ่งไปกว่านั้น “ความเป็นแม่” กลับเป็นประสบการณ์ที่ผู้หญิงเวียดนามส่วนใหญ่เห็นว่ามีความสำคัญมาก เพราะเป็นเครื่องหมายของความสำเร็จในฐานะที่เป็นผู้หญิงและหลักประกันความมั่นคงและความสุขในบ้านปลายชีวิต พากเชอเชื่อว่าถ้ามีลูกสักคน อย่างน้อยก็จะมีคนคอยดูแลในยามชรา ซึ่งความคิดเช่นนี้มีให้เห็นอยู่ทั่วไปในสังคมเวียดนามยุคหลังสั่งคราม

หลังจากการปฏิรูปเศรษฐกิจและเริ่มนโนยบายเปิดประเทศในปี ค.ศ. 1986 หรือที่เรียกว่าโนยบายโดยเมีย (Đổi Mới) ทำให้แนวคิดแบบทุนนิยมเริ่มเข้ามามีอิทธิพลในสังคมเวียดนามมากขึ้น การมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจตามระบบตลาดเสรีทำให้กลุ่มคนที่เคยเข้าร่วมสั่งครามหรือกระบวนการสร้างชาติตามแบบสังคมนิยมรู้สึกว่าตนเองกำลังถูกลืมและละเลยจากสังคม รวมถึงกลุ่มผู้หญิงที่เคยร่วมรับในสั่งครามเวียดนามแต่กลับต้องใช้ชีวิตอย่างยากลำบากและโดดเดี่ยวในช่วงหลังสั่งครามจึงเป็นประเด็นที่วรรณกรรมเวียดนามในยุคหลังโนยบายโดยเมียให้ความสนใจอย่างมาก ดังที่เราจะวิเคราะห์โดยละเอียดในส่วนต่อไปของงานวิจัยชิ้นนี้

การให้ความสำคัญกับผู้หญิงและความคิดเรื่อง “ความเป็นแม่” ได้กล่าวเป็นประจีนสำคัญที่สังคมเวียดนามในยุคหลังสังคมรำ (หลังปี ค.ศ. 1975) เรื่อยมาจนถึงยุคหลังนโยบายโดยมีการได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ แต่ปัญหาของผู้หญิงในสังคมเวียดนามยุคหลังสังคมรำได้ถูกนำเสนออย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมที่สุดในผลงานวรรณกรรมที่เขียนขึ้นในยุคหลังนโยบายโดยมีการ ด้วยสภาวะของสังคมเวียดนามหลังสังคมรำนั้นมีจำนวนผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย และผู้หญิงจำนวนหนึ่งซึ่งเมื่อกลับจากแนวหน้าหรือพ้นจากหน้าที่การปฏิบัติแล้วก็เลี้ยวัยที่จะสมรสและต้องอยู่เป็นโสด แต่ด้วยความต้องการที่จะเป็นแม่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น การมีบุตรนอกสมรส การขออนุตรบัญชีธรรม เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้เกิดคำถามเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้หญิง รวมไปถึงค่านิยมและความคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” วรรณกรรมเวียดนามในยุคหลังนโยบายโดยมีการทำให้เห็นว่า ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่สังคมเวียดนามต้องให้ความสนใจและไม่อาจจะละเลยหรือเพิกเฉยได้อีกต่อไป

“ความเป็นแม่” ในวรรณกรรมเวียดนามยุคหลังนโยบายโดยมีการ

ในปี ค.ศ. 1986 รัฐบาลเวียดนามได้ประกาศนโยบายโดยมีการ หรือนโยบายเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจสู่ระบบตลาดเสรี ผลพวงจากนโยบายดังกล่าวทำให้บรรยักษ์ในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมเปิดกว้าง และมีเสรีภาพในการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ มากขึ้น งานเขียนจำนวนหนึ่งเริ่มทบทวนกรอบความคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” ซึ่งใช้เป็นตัวกำหนดดบทบาท และหน้าที่ของผู้หญิงว่ามีความหมายมากน้อยเพียงไรในสังคมเวียดนาม ยุคหลังสังคมนิยม นอกจากนี้ยังเกิดคำถามที่ว่าแนวคิดเรื่อง “ความเป็นแม่”

ที่ปรากฏในงานเขียนและวากกรรมประเภทต่างๆ ที่เขียนก่อนหน้านี้จะนำไปใช้ในการประเมินค่าของผู้หญิงที่ไม่มีโอกาสได้เป็นแม่ได้ด้วยหรือไม่ สมความเรียดนามอันยาวนานได้ลิตรอนสิทธิ “ความเป็นแม่” ของผู้หญิง เวียดนามจำนวนไม่น้อยซึ่งได้รับบาดเจ็บจากสมรภูมิรบหรือเลียบวัยที่จะแต่งงานเมื่อสิบปีก่อน แต่ในขณะเดียวกันค่านิยมสมัยใหม่ทำให้วยรุ่น จำนวนหนึ่งทำแท้งเนื่องจากห้องก่อนวัยอันสมควร สถิติการทำแท้งและการมีบุตรนอกสมรสที่เพิ่มขึ้นหลังการปฏิรูปเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1986 สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ทำลายความคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” ทั้งสิ้น นอกจากนี้ นักเขียนสตรีมีบทบาทในแวดวงวรรณกรรมของเวียดนามมากขึ้นในยุคนโยบายโดยเมีย และงานเขียนของนักเขียนสตรีส่วนหนึ่งก็ได้สะท้อนถึงทัศนคติของผู้หญิง เวียดนามรุ่นใหม่ต่อหน้าที่และบทบาทของ “ความเป็นแม่” และได้มีส่วนร่วมในนำเสนอและสร้างภาพลักษณ์ของแม่ผ่านทางผลงานวรรณกรรม ทำให้เราเห็นภาพของผู้หญิงกับการเป็นแม่ต่างไปจากเดิมที่เคยสะท้อนในงานเขียนของนักเขียนชาย

จากการศึกษางานวรรณกรรมที่เขียนในยุคหลังนโยบายโดยเมีย เราจึงคงเห็นความต่อเนื่องถึงการให้ค่ากับ “ความเป็นแม่” ของผู้หญิง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่และเป็นผู้กำหนดค่านิยมในสังคม ภาพของผู้หญิงที่ถูกกำหนดให้ควบคู่กับความเป็นแม่นั้นได้ถูกถ่ายทอดและสะท้อนในงานวรรณกรรมที่แต่่งโดยนักเขียนชายเรื่องแล้วเรื่องเล่า แม้ว่าในงานเขียนเหล่านี้ ผู้เขียนและผู้เล่าเรื่องได้แสดงความเห็นออกเห็นใจผู้หญิงที่เป็นแม่หรือผู้ที่ไม่มีโอกาสจะเป็นแม่ แต่ภาพของตัวละครหญิงเหล่านั้นยังคงเป็นภาพของผู้ที่น่าสงสาร เป็นเหี้ยม เป็นผู้ถูกกระทำ ต้องการความเห็นใจ และรอดความช่วยเหลือ ยิ่งไปกว่านั้น งานเขียนเหล่านี้ยังตอกย้ำความคิดที่ว่า “ความเป็นแม่” เป็นสิ่งที่ผูกติดกับผู้หญิงอย่างไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการเป็นผู้หญิงที่

สมบูรณ์ก็คือการได้เป็นแม่ ส่วนผู้หญิงที่ไม่ได้เป็นแม่นั้นจึงเป็นผู้หญิงที่น่าสงสาร จึงจัดเข้าไว้ในประเภทของผู้ขาดโอกาส และอาจจะไม่สามารถหาความสุขที่แท้จริงได้ในชีวิตนี้

ความเป็นแม่เป็นธรรมชาติของผู้หญิง

นวนิยายและเรื่องสั้นที่เขียนขึ้นหลังบุคคลโยบายโดยเมียนมัคเสนอว่า ความเป็นแม่นั้นเป็นธรรมชาติของผู้หญิง และเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะแยกออกจากผู้หญิงได้ ดังเช่นที่ เหงียน ขยาย (Nguyễn Khai) ได้นำเสนอในเรื่องสั้น ของเข้า เหงียน ขยาย เป็นนักเขียนรุ่นอาวุโส เขารีบอาชีพนักเขียนตั้งแต่สมัย ทรงครามและยังมีผลงานอย่างต่อเนื่องมาจนถึงในยุคปัจจุบัน เหงียน ขยาย ได้ให้ความสำคัญกับปัญหาของผู้หญิง เช่น การที่ผู้หญิงต้องทำงานหนักเพื่อเลี้ยงดูลูกและดูแลสามี หรือต้องอดทนเพื่อประคับประคองครอบครัว แต่ สำหรับเหงียน ขยาย แล้ว เขายังอีกว่าหน้าที่เหล่านั้นเป็นคุณลักษณะเฉพาะของผู้หญิง หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นธรรมชาติของผู้หญิง เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ ผู้หญิงก็ต้องเป็นแม่และภารยา และเมื่อเป็นแม่แล้วก็ยอมต้องรักลูกและทำทุกอย่างเพื่อลูก แม้ว่าเขายังเห็นใจผู้หญิงที่ทำงานหนักและเสียสละ แต่ก็ไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องแยกผู้หญิงออกจากหน้าที่เหล่านั้น เช่นในตอนหนึ่งของเรื่องสั้น “แม่และลูกๆ” (Mẹ và các con) ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1999 ตัวละครในเรื่องกล่าวว่า

อีกหน่อย เมื่อแก่ตัวขึ้น คุณก็คงคิดเหมือนฉัน ลูกนั้นสามารถลีมแม่ทึ้งแม่ได้ แต่แม่นั้นไม่มีวันทึ้งลูกได้ จะให้เขารีดเนื้อของตัวเอง เลี้ยงลูกกิยอง เช่นนี้แล้ว แม่ที่คิดถึงแต่ตนเองก็ไม่ผิดอะไรกับแม่น้ำที่ให้เหลวนะรรัส หรือคุณว่าไม่จริง ? (Nguyễn Khai, 1999 : 428)

ในเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งคือ “แม่สามียอดเยี่ยม” (Mẹt me chòng tuyêt vời) ซึ่งตีพิมพ์ในปีเดียวกัน เหงียน ขาย ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าการได้เป็นภรรยาและแม่นั้นเป็นความสุขอย่างยิ่งยวดสำหรับผู้หญิง รวมไปถึงการทำงานบ้านหรือการให้บริการแก่ลูกและสามีนั้นเป็นเรื่องปกติสำหรับผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็นการได้ทำงานบ้านต่างๆ เช่น การเตรียมอาหาร ทำความสะอาดบ้าน หรือซักรีด ดังที่สะท้อนในตอนหนึ่งของเรื่องสั้น

....และคนที่ยุ่งมาก กลับถึงบ้านแล้วเป็นต้องยุ่งคือคนที่เป็นเมียและแม่ ทำไปปูดไป ทำไปบ่นไป เสือผ้าใส่แล้วทำไม่ໄส่ในตะกร้า ทิ้งไว้ไม่เป็นที่เป็นทาง แล้วคระไปตามเก็บ กับข้าวกินเหลือไว้ก็ไม่เอาเข้าตู้เย็น ทิ้งไปก็เสียดาย แต่ถ้าอุ่นใหม่คระกลักิน....พูดกันมาเป็นอาทิตย์แล้ว ทั้งพ่อทั้งลูกไม่รู้ว่าหูตึงกันหมดแล้วหรือยังไง ฉันต้องทำงานวันละแปดชั่วโมง กลับมาถึงบ้านยังมีงานอีกเป็นพะเรอ เกวียน นี่จะไม่ให้ลันได้อ่านหนังสือ อ่านข่าวกันบ้างหรือ เป็นผู้ชายยังไงไม่รู้จักสนใจผู้หญิงกันบ้างเลย เมื่อได้ยินผู้หญิงบ่นโขมงโลงลงแล้วก็อย่าได้นึกว่าพากเครอนนั้นลำบากลำบาน แท้จริงแล้ว พากเครอกำลังมีความสุขและภูมิใจมาก (Nguyễn Khải, 1999 : 38-39)

ข้อความจากเรื่องสั้นที่แสดงไว้ด้านบนนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ หรือความเข้าใจของผู้ชายเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้หญิง ซึ่งสะท้อนการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนระหว่างหญิงชายในสังคม เวียดนาม หน้าที่ของผู้หญิงมักจะอยู่เฉพาะแต่ในครัวเรือน ไม่ว่าบุคคลมัยได้ผู้ชายส่วนใหญ่ก็ยังคาดหวังว่าผู้หญิงจะเป็นผู้ดูแลลูกและสามี อีกทั้งยังเชื่อว่าผู้หญิงมีความสุขในการทำงานที่ดังกล่าว ซึ่งเราจะเห็นว่าความคิดดังกล่าวเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของผู้หญิงในสังคม เพราะถ้าสังคมโดยรวมเชื่อว่าความเป็นแม่และความเป็นภรรยาเป็นธรรมชาติของ

ผู้หญิงและผู้หญิงเองมีความสุขที่จะเป็นแม่และภารยา รวมไปถึงความพอใจในการทำงานบ้านแล้ว ก็คงไม่จำเป็นต้องมีการผลักดันประจีนเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างหญิงชายหรือการแบ่งเบาภารหน้าที่ของผู้หญิงในการทำงานบ้านหรือเลี้ยงดูลูกแต่อย่างใด

ความคิดของ เหงียน ขยาย นั้นก็ไม่ต่างไปจากความคิดของคนส่วนใหญ่ที่เชื่อว่าการเป็นภารยาและการเป็นแม่นั้นเป็นความไฝผันอันสูงสุดของผู้หญิงทั้งในโลกตะวันออกและโลกตะวันตก เช่น บูรโน่ เบเทลไฮม์ (Bruno Bettelheim) ผู้เป็นนักจิตวิทยาได้กล่าวถึงความประณานของผู้หญิงไว้ดังนี้

พวกรา (นักจิตวิทยา) จะต้องตระหนักถึงข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่า ถึงแม้จะมีสตรีบางคนที่ต้องการจะเป็นนักวิทยาศาสตร์ และวิศวกรที่เก่งกาจอยู่บ้างก็ตามแต่ความประณานอันแรกและอันสูงสุดของสตรีทั่วๆ ไป ก็คือเรื่อยากจะเป็นเพื่อนหญิงที่ดีที่สุดของผู้ชาย (สามี) และเป็นแม่ที่ดีที่สุดของลูก (อ้างใน กัญจนा แก้วเทพ, 2536 : 79)

นอกจากนี้แล้ว ทัศนคติของ เหงียน ขยาย เกี่ยวกับสตรีนั้นยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงร่องรอยของอิทธิพลของระบบผู้ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) นั้นก็อ เมื่อมีความขัดแย้งหรือความล้มเหลวในการแต่งงานแล้วมักจะเป็นความผิดของผู้หญิง และผู้หญิงมักจะถูกกล่าวโทษว่าการที่ผู้หญิงทำหน้าที่ของภารยาและแม่บุพริยองหรือได้ไม่ดีพอจะมีผลกระทบต่อความสุขของครอบครัวโดยรวม เช่นเดียวกัน หากสามีมีภารยาน้อยหรือมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น ก่อนที่จะดำเนินคดีที่เป็นสามี ผู้คนมักจะสังสัยว่าภารยาเป็นผู้มีส่วนผิดด้วยเพระถ้าภารยาดีแล้วสามีคงไม่คิดนอกใจ ดังที่ เหงียน ขยาย ได้กล่าวไว้ในเรื่องสั้นเรื่องเดียวกันนี้ว่า

โอ ผู้หญิงที่ sway ออกอย่างนั้น แฉมยังฉลาดและมีน้ำใจงามอีก แต่กลับไม่สามารถรักษาสามีไว้ได้ในตอนผอมเริ่มขาวแล้ว จะให้คิดว่า ยังไงกันนี่ (เพิงอ้าง : 44)

ความเป็นแม่เป็นหน้าที่สำคัญของผู้หญิง

ในเรื่องสั้นเรื่อง “แม่กับลูก” (Mẹ và con) ของนักเขียน มา วัน ค้าง (Ma Vǎn Kháng) ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1986 ผู้เขียนได้นำเสนอภาพความชัดແย้งในใจของผู้หญิงม้ายคนหนึ่งที่จะต้องเลือกระหว่างการเป็นแม่ที่ดีกับการเริ่มต้นชีวิตใหม่กับชายที่เธอรัก ซึ่งประเด็นเรื่องการแต่งงานใหม่ของหญิงม้ายนั้นถูกกล่าวถึงอย่างมากในช่วงแรกของการเข้าสู่ระบบสังคมนิยม โดยที่นักปฏิวัติและนักเขียนมักมองว่าการห้ามผู้หญิงไม่ให้แต่งงานใหม่นั้น เป็นอาชญากรรมประtegaหนึ่งของระบบศักดินา เพราะเป็นการปิดกั้นไม่ให้ผู้หญิงได้มีความสุขในชีวิต เพราะตามธรรมเนียมโบราณของเวียดนามนั้น ผู้หญิงที่ดีจะต้องอยู่บ้านนิติพ่อแม่สามีและไม่แต่งงานใหม่ แม้ว่าสามีของเธอจะเสียชีวิตแล้วก็ตาม งานวรรณกรรมที่แต่งในช่วงปี ค.ศ. 1945 – 1975 เช่น เรื่อง “อิกก้าวหนึ่ง” (Di bước gặt) ของเหงียน เท เฟือง (Nguyễn Thị Phượng) ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1960 ได้สนับสนุนให้ผู้หญิงม้ายกล้าที่จะก้าวต่อไปหรือแต่งงานใหม่ ในยุคหลังนโยบายโดยเมีย เรื่องสั้น “แม่กับลูก” ของมา วัน ค้าง ได้ทบทวนถึงปัญหาการแต่งงานใหม่ของผู้หญิง เรื่องสั้นเรื่องนี้มีเนื้อหาโดดเด่นในด้านการสะท้อนให้เห็นถึงความชัดແย้งระหว่างการทำหน้าที่เป็นแม่กับการแสวงหาความสุขส่วนตัวของผู้หญิงผ่านตัวละครหญิงในเรื่อง โดยเล่าเรื่องผ่านมุมมองของผู้หญิง

ในเรื่อง เซวียน (Duyên) มีอาชีพเป็นหม้อ สามีของเธอเสียชีวิตระหว่างสงคราม เธอมีลูกสาวที่กำลังอยู่ในวัยรุ่นหนึ่งคนชื่อ หว่า (Hoà) เซวียน

เริ่มมีปัญหา กับลูกสาวคนเดียวของเธอ เมื่อมีนายพันทภารคนหนึ่งมาชอป พอเธอ หัวเราะว่าแม่จะรักคนอื่นมากกว่าตน จึงเริ่มประท้วงและเรียกร้อง ความสนใจจากเธอด้วยวิธีต่างๆ เชวียนกังวลใจมากและรู้สึกสับสน เธอไม่รู้ว่าจะจัดการกับปัญหาอย่างไร หรือจะเลือกให้ระหว่างลูกสาวของเธอหรือชายที่เธอรัก แต่แล้วเราก็เห็นว่าเชวียนนั้นไม่กล้าที่ตัดสินใจทำอะไรที่ขัดกับขบวนธรรมเนียมที่ผู้หญิงเวียดนามเชื่อหรือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน นั้นคือ เชวียนได้รับอิทธิพลจากความคิดที่ว่าการแต่งงานใหม่หรือหาความสุข ส่วนตัวของผู้หญิงนั้นไม่สำคัญเท่ากับการทำหน้าที่ของการเป็นแม่ และเมื่อต้องเลือกระหว่างความสุขของตนกับการทำหน้าที่เป็นแม่แล้ว ผู้หญิงควรหักห้ามใจในเรื่องของความรักใหม่หรือความสุขส่วนตนและหันกลับมาตั้งใจทำหน้าที่ของแม่ให้ดีที่สุด เพราะความรักระหว่างแม่-ลูกนั้นเป็นความรักสูงสุด เช่นที่เชวียนพยายามบอกกับตัวเองอยู่ตลอดเวลา

เชอร์สีกิโกรธและเจ็บปวดที่ถูกลูกสาวต่อว่า เธอตบหน้าลูกสาว นี่คือการลงไม้ลังมือครั้งแรกในชีวิตการเป็นแม่ของเธอ เธอร์สีกิ ผิดทันทีหลังจากเหตุการณ์เกิดขึ้น สองแม่ลูกกอดกันร้องไห้ตลอดคืน เธอคิดได้แล้วว่าเธอได้ล้มเหลวต่อการดูแลลูก เธอสูญเสียความสุขที่แท้จริงของการเป็นแม่ เธอไม่ใช่สาวๆ อีกต่อไปแล้ว แต่ทำไม่เชย ยังคงรู้สึกเช่นนั้นอีก คุณพระช่วย มันเป็นช่วงเวลาที่รุนแรงและบ้าคลั่ง (Ma Vǎn Kháng, 1986 : 16)

ในเรื่องสั้น “แม่กับลูก” นักเขียน มา วัน ค้าง พยายามที่จะเข้าใจความทุกข์ของผู้หญิงเมื่อเกิดความขัดแย้งในใจว่าจะต้องเลือกชายที่เธอรัก หรือลูกของเธอ อย่างไรก็ตาม เรายังเห็นว่านักเขียนไม่ได้กล่าวโทษที่ผู้หญิงต้องการแต่งงานใหม่ แต่ได้แสดงความเห็นอกเห็นใจผู้หญิงที่ต้องเป็นแม่ยัง หรือตกลอยู่ในสถานการณ์เช่นเดียวกันกับเชวียนด้วย อีกทั้ง ผู้เขียนยังได้

เสนอว่าผู้หญิงสามารถรักษา “ความเป็นแม่” ของตนไว้ได้แม้ว่าจะแต่งงานใหม่ก็ตาม นอกจากนี้ ผู้หญิงไม่ควรให้ “ความเป็นแม่” กล้ายเป็นอุปสรรคต่อความรักครั้งใหม่ด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความใจกว้างของนักเขียนที่พยายามจะประนีประนอมและหาทางแก้ไขปัญหาให้ตัวละครเอกในเรื่อง ทั้งนี้มา วัน ค้าง เห็นว่าการที่เชวียนต้องสูญเสียสามีในช่วงส่งครรภ์นั้นก็จะเพียงพอแล้วสำหรับการเสียสละในชีวิตของคนๆ หนึ่ง ดังนั้น เชอไม่ควรจะต้องเสียสละอะไรมากและควรจะได้มีโอกาสที่จะมีความสุขกับชีวิตอีกครั้ง

เชอยังคงประณิษฐาที่จะได้สมัผัสกับชีวิต ช่วงเวลาที่เหลืออยู่ยังอีกไก่นัก แต่เชอก็เข้าใจว่าช่วงเวลาสามสิบปีแห่งส่งครรภ์นั้น ความเสียสละนั้นไม่เพียงเพื่อคราวเท่านั้น ความรู้สึกของเชอก็ไม่ต่างไปจากคนอื่น ยิ่งกว่านั้น ในตอนนี้ นอกเหนือจากความรักของเชอต่อนายพันกีคือหน้าที่ต่อลูกของเชอ เชอรักลูก ความรักนั้นแห่งยกย่องและลูก ของเชอก็ไม่อยากให้เชอแบ่งความรักนั้นกับใคร น่าเศร้าที่ความรักนี้กลับเป็นอุปสรรคต่ออีกความรักนั้น ถ้าคนเราลองได้สูญเสียความรักไปแล้วก็ไม่อาจจะเรียกความรักนั้นกลับคืนมาได้อีก?

(เพิ่งอ้าง : 20)

อย่างไรก็ตาม ความพยายามที่ปรับทัศนคติของสังคมเวียดนามโดยรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ผู้หญิงเกี่ยวกับประเดิมนี้ก็คงไม่ง่ายนัก เพราะโดยทั่วไปแล้วสังคมเวียดนามมักมีอคติกับผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ดังจะเห็นได้จากการวิจัยของ เล ที (Lê Thi) ผู้เป็นนักวิชาการด้านสังคมวิทยาของเวียดนามได้กล่าวถึงลักษณะของครอบครัวชาวเวียดนามที่ว่าไปว่า ในกรณีที่สามีทำร้ายภรรยา พ่อแม่สามีมักเข้าลูกชายของตน ถ้าผู้ชายมีเมียน้อย เขาจะได้รับการให้อภัย แต่ถ้าหากภรรยาไม่ซู เชอกลับถูกมองว่าได้ก่ออาชญากรรมที่ร้ายแรง เชอจะถูกประณามหรือเพียงแค่ และอาจจะถูกไล่กลับ

บ้านพ่อแม่ของตนให้เป็นที่อับอาย ในกรณีที่ภรรยาไม่มีลูก สามีสามารถบังคับให้เชือหยาหรือสามีอาจจะมีเมียน้อยได้ (Le Thi, 1996 : 72) ซึ่งเราจะเห็นว่า สังคมเวียดนามค่อนข้างจะผ่อนปรนกับผู้ชายในเรื่องการสมรสและความสัมพันธ์ทางเพศมากกว่าผู้หญิง ผู้ชายสามารถมีสัมพันธ์ใหม่ได้โดยไม่ต้องหย่าร้างหรือรอให้ต้นเองเป็นหน้ากากเสียก่อน ในขณะที่ผู้หญิงนั้นแม้ว่าสามีของเธอเสียชีวิตไปแล้วก็ยังคงเป็นเรื่องยากและเรื่องใหญ่ในการตัดสินใจแต่งงานใหม่ เช่น ตัวละครเซเวียนในเรื่องสั้น “แม่กับลูก” ของ มา วัน ค้าง

“ความเป็นแม่” กับประเด็นทางการเมือง

ความเป็นแม่ของผู้หญิงกล้ายเป็นประเด็นทางการเมืองในยุคหลังนโยบายได้ยิ่ง นั่นคือ ความเป็นแม่ถูกนำมาเป็นตัวอย่างของความไม่เป็นธรรมในสังคม ความล้มเหลวของการปฏิริวัติ และผลพวงจากการเหลวร้ายของสังคม ทั้งนี้ นักเขียนได้ใช้ตัวอย่างของผู้หญิงกับประเด็นของ “ความเป็นแม่” เพื่อมุ่งวิพากษ์นโยบายของรัฐบาลในยุคหลังสังคมว่าละเลยหรือไม่ เอาใจใส่ความเป็นอยู่ของผู้ที่เคยเข้าร่วมรบในสังคมเวียดนาม และตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดคือตัวอย่างของผู้หญิงที่ไม่มีโอกาสแต่งงานและเป็นแม่ ซึ่งส่วนหนึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากสุขภาพเนื่องจากในช่วงเวลาที่ร่วมรบในสังคมนั้นต้องใช้ชีวิตอยู่远离จากลูกและขาดสุขอนามัยที่ดี ทำให้ผู้หญิงบางคนมีอาการผมร่วง ประจำเดือนมาไม่ปกติหรือไม่มาเลย นอกจากนี้ ผู้หญิงส่วนหนึ่งอาจจะเลียร์ที่จะหาคู่ครองได้เนื่องจากตอนที่ปลดประจารัตน์มีอายุมากแล้ว และผู้ชายเวียดนามส่วนใหญ่นิยมแต่งงานกับผู้หญิงที่มีอายุน้อยกว่า สาเหตุเหล่านี้ทำให้ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยต้องอยู่เป็นโสดหรือไม่สามารถมีลูกได้ ซึ่งสถิติจากปี ค.ศ. 2004 แสดงให้เห็นว่าจำนวนผู้หญิงหน้ากากอยู่เป็นโสดโดยไม่มีบุตรมีอยู่ประมาณ 1.4 ล้าน คน (Omar, 2004 : 56) ซึ่งเป็นจำนวนไม่น้อยเลยที่เดียวสำหรับประเทศที่มีค่านิยมว่าหน้ากากของ

ผู้หญิงคือการเป็นแม่ ดังนั้น ผู้หญิงเวียดนามจำนวนหนึ่งจึงยอมทำทุกอย่าง เพื่อให้มีโอกาสได้เป็นแม่ เช่น มีความสัมพันธ์กับชายที่มีครอบครัวแล้ว หรือยอมรับความสัมพันธ์โดยไม่แต่งงานเพียงเพื่อจะได้มีลูก ตัวอย่างของบัญชา เหล่านี้ได้สะท้อนในนวนิยายขนาดสั้นของ โห่ แอนธ์ ไฮ (Hồ Anh Thái) ที่มีชื่อเรื่องว่า “ผู้หญิงบันดาล” (Người đàn bà trên đao) ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1988 และเรื่องสั้นเรื่อง “เศษผ้า” (Những mảnh vải) ของ โง หงอค โนบี้ (Ngô Ngoc Bôi) ซึ่งเขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1992

งานวรรณกรรมทั้งสองชิ้นได้เชื่อมโยงประเด็น “ความเป็นแม่” กับประเด็นทางการเมืองและผลกระทบของสังคมรัตต์ผู้หญิง งานเขียนทั้งสองชิ้นนี้ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องราวของผู้หญิงซึ่งได้สูญเสียวัยเยาว์และความสุขส่วนตัวของพากเชอไปกับสังคม แต่เมื่อสังคมสงบแล้ว พากเชอกลับมีชีวิตที่ไม่มีความสุข ส่วนหนึ่งเป็นเพราะค่านิยมของสังคมเวียดนามในยุคหลังสังคมรุกค่าของผู้หญิงอาจจะประเมินจากการเข้าร่วมรบในสังคม เคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชาย หรือการที่ทำงานในโรงงาน คอมมูน หรือสหกรณ์ ต่างๆ แต่หลังจากที่สังคมรุกติดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคหลังนโยบายด้วยเมือง ค่านิยมของสังคมกลับเน้นการที่ผู้หญิงเป็นภาระและแม่ที่ดีมากกว่าที่จะสนใจการมีส่วนร่วมหรือบทบาทในสังคมของผู้หญิง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผู้ชายได้กลับมาจากการสังคมและต้องหาติดงานหรือพื้นที่ให้กับพิธารที่ปลดประจำการแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้ชายไม่ชอบที่ทำงานในหน่วยงานที่มีผู้หญิงเป็นหัวหน้าหรือผู้บริหาร เช่น ในหน่วยงานเรื่อง “ເກະຈຳມາ” (Cù lao tràm) ของเหงียน แม่ง เตือง (Nguyễn Mạnh Tường) ซึ่งเขียนขึ้นในปีค.ศ. 1985 ได้ชี้ให้เห็นประเด็นความขัดแย้งในการทำงานของสหกรณ์แห่งหนึ่งที่ເກະຈຳ ปัญหาเกิดจากการที่คุณงานผู้ชายไม่ยอมรับการบริหารงานของหัวหน้าผู้หญิง ทั้งนี้ ไม่ใช่เพราะเรื่องทำงานไม่ดี แต่เป็นเพราะเรื่องเป็น

ผู้หญิง เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้หญิงจึงไม่ได้รับการสนับสนุนในที่ทำงานและขาดความกระตือรือร้นในการทำงานไปในที่สุด

นวนิยาย “ผู้หญิงบนเกาะของโห แอญห์” ให้ มุ่งสะท้อนเรื่องราวของผู้หญิงบนเกาะก้าดบึกซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของโรงพยาบาลต่าทะเล ผู้หญิงเหล่านี้เคยร่วมกันรับในสังคมส่วนตัวและเมื่อสังคมยุติพวงเรือกถูกส่งมาทำงานที่นี่ เรื่องราวของพวงเรือถูกถ่ายทอดผ่านสายตาของเด็กหุ่มนักศึกษาที่ต้องการหลีกหนีจากความวุ่นวายของสังคมเมือง เข้าได้พบว่า ภายใต้ความเงียบสงบของธรรมชาตินั้น จิตใจของผู้หญิงเหล่านี้กลับเต็มไปด้วยความปรารถนา พวงเรือมีชีวิตอยู่อย่างเงียบเหงาและเดียวดาย นอกจากนี้ พวงเรือยังรู้สึกอับอายที่ไม่ได้แต่งงานและไม่มีลูก ผู้หญิงบางคนยอมแต่งงานกับผู้ชายที่ไม่มีคุณสมบัติใดๆ เพียงเพราะต้องการให้ได้ชื่อว่า ได้แต่งงานแล้วและเพื่อจะได้มีโอกาสมีลูกสักคนหนึ่ง บนเกาะแห่งนี้เดื่องจึงต้องช่วยตอบสนองความต้องการทางเพศให้แก่ผู้หญิงเหล่านี้ โดยไม่ต้องมีข้อผูกมัดต่อกัน จุดมุ่งหมายสูงสุดของการมีเพศสัมพันธ์ในแต่ละครั้งคือการมีลูก ซึ่งผู้หญิงเหล่านี้ต้องนับวันมีรับเดือนของตนอย่างรอบคอบก่อนที่จะนัดพบกับเดื่อง

สิ่งที่ผู้เขียนต้องการเสนอผ่านเรื่องราวของผู้หญิงบนเกาะก้าดบึกคือ ชีวิตที่ทุกข์ยากของผู้หญิงบนเกาะเป็นผลของความโหดร้ายของสังคม นอกจากนี้ ผู้หญิงเหล่านี้ยังไม่ได้รับการตอบแทนสำหรับความเสียสละของพวงเรือในช่วงสังคม พวงเรือมีส่วนร่วมในงานของประเทศและเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จในการกู้ชาติและขับไล่กองกำลังต่างชาติ แต่พวงเรือกลับมีชีวิตที่ลำบากและไม่มีความสุข แม้แต่การเป็นแม่ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้หญิง พวงเรือก็ไม่สามารถเป็นได้ สงครามไม่ได้แต่ลิตรอน

วัยเยาว์ของพวกรเชอแต่ยังทำให้เชอหมดโอกาสในการเป็นแม่ จากตอนหนึ่งของเรื่อง ตัวละครได้พูดว่า

ตอนนั้น พวกรคาดเดตเรื่องรบชนะข้าศึกและสันติภาพ สันติภาพจะนำชีวิตรุกสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นความสุข สามี และลูก... (Hồ Anh Thái, 2003 : 122)

แต่ท้ายที่สุดแล้ว ผู้หญิงเหล่านี้ต้องพบกับความผิดหวัง เพราะแม้ว่าประเทศเวียดนามจะได้มาชีวิตรุกสิ่งแล้ว แต่พวกรเชอกลับไม่มีโอกาสเมียครอบครัวดังที่หวังไว้ ในช่วงสงครามนั้น รัฐบาลพรร同胞มิวนิสต์ได้มิโนยบาย “สามเลื่อน” นั่นคือ หนึ่งให้เลื่อนการมีความรักไปก่อนจนกว่างานของชาติจะสำเร็จ แต่ถ้าได้รักกันไปแล้วก็ให้เลื่อนการแต่งงาน แต่ถ้าแต่งงานแล้วก็ให้เลื่อนการมีลูกไปก่อน แต่ในยุคหลังสงคราม ผู้หญิงหลายคนกลับเสียหายหรือเสียใจที่เชอได้ปฏิบัติตามนโยบายอย่างเคร่งครัด ตั้งที่ได้สะท้อนผ่านคำพูดของตัวละครในเรื่อง

หลังปี 1973 หน่วยของพวกรเราได้ย้ายไปที่อื่น...เพื่อนๆ หลายคนยังทำงาน อยู่ที่หน่วย เป็นบ้านเมืองสูงแล้วแต่คนที่ฉันเฝ้าอย่างไม่กลับมา ในช่วงที่ต่อสู้กับอเมริกัน พวกรามีชีวิตอยู่ท่ามกลางความเป็นความตาย ดังนั้นจึงสามารถกระซับหรือลีมความประทันาพื้นฐานอื่นๆ ได้ แต่มาถึงตอนนี้ เราไม่สามารถลีมมันได้ ฉันพึ่งรับอกตัวเองว่า อยุ่มากแล้ว และคงไม่มีโอกาสแต่งงานได้อีก แต่ถ้าฉันมีลูกสักคนก็คงจะดีไม่น้อย แค่เพียงแต่ตอนนั้นฉันไม่รักนวลสูงนักตัวมากไปอย่างน้อยตอนนี้ฉันก็คงจะมีลูกกับคนที่ฉันรัก ฉันจะถอนตัวเองไว้ทำไม่กัน หรือรักษาพรหมจรรย์ไว้เพื่อครอีก เมื่อตอนนี้เหลือตัวคนเดียวแล้ว การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะอาจทำให้ฉันมีกำลังใจ

เข้มแข็งหรือเด็ดเดี่ยวขึ้นมาบ้าง แต่ความเป็นหมู่คณะไม่สามารถทำให้ฉันได้มาซึ่งความสุขส่วนตัว (เพิงอ้าง : 122-123)

นวนิยาย “ผู้หญิงบนเกาะ” ของ荷 แอนดี้ ไท มีเนื้อหาใกล้เคียงกับเรื่องสั้น “เศษผ้า” ของ โน บอย (Ngô Ngoc Bôi) ซึ่งเน้นเรื่องราวชีวิตของผู้หญิงที่เข้าร่วมในสังคม ผู้เขียนบอกเล่าเรื่องราวด้านตัวละครเชวี่ยน ในช่วงระหว่างสังคมเรือทำงานหนักมากจนมีผลต่อสุขภาพและต้องเข้าพักรักษาพยาบาลแห่งหนึ่ง เธอได้ใช้เวลาช่วงดังกล่าวไปกับเย็บผ้าห่มจากเศษผ้าชิ้นเล็กๆ ทำเสร็จแล้วนำไปขาย ชีวิตของเธอในยุคหลังสังคมนั้นเต็มไปด้วยความยากลำบาก และเข่นเดียวกันกับผู้หญิงและคนแก่จำนวนไม่น้อยในหมู่บ้านของเธอที่ต้องออกเดินทางไปขอทานต่างถิ่นเพราะภัยธรรมชาติและความแห้งแล้ง จนวันหนึ่งเมื่อเธอเดินทางไปหาเพื่อนของเธอที่แฟลตแห่งหนึ่ง เธอได้พบกับผ้าห่มที่เธอเคยเย็บจากเศษผ้าชิ้นเล็กๆ และเจ้าของผ้าห่มคือเบียน ผู้เป็นนักข่าว เบียนอาศัยอยู่กับลูกสาวของเข้า ส่วนภรรยาของเขามีชีวิตไปแล้ว ผ้าห่มจากเศษผ้าผืนนั้นทำให้เชวี่ยนได้รู้จักกับเบียน ทั้งสองได้พูดคุยกันถึงประสบการณ์ของตนในช่วงสังคมและเชวี่ยนได้เปิดเผยกับเบียนถึงความผันของเธอ นั่นคือ เธอต้องการที่จะมีความรัก มีครอบครัว และมีลูก เมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนของเธอคือ ฐานะผู้ชายร่วมทำงานในสังคมด้วยกันแล้ว เธอคิดว่าฐานะดีกว่าเธอมาก เพราะอย่างน้อยฐานะมีลูก เชวี่ยนขอร้องให้เบียนช่วยให้เธอได้สมหวัง

ฉันขอร้องคุณ อ้อนวอนคุณ โปรดอย่ารังเกียจฉันเลย อย่าทิ้งฉันไปที่ผ่านมาในชีวิต ฉันยังไม่เคยรู้ว่ามันเป็นอย่างไร คุณช่วยให้ฉันได้เป็นผู้หญิงสักครั้ง ถ้าตายไปแล้ว ฉันยัง... ฐานะลูกแล้ว เธอได้สมความปรารถนาแล้ว ฉันทำอะไรได้บ้าง ชีวิตฉันถึงต้องเป็นอย่างนี้ (Ngô Ngoc Bôi, 1997 : 110)

เนื่องจากเชื้อวัณมีสุขภาพที่ไม่แข็งแรง ร่างกายผอมแห้ง และเบี้ยน เองก็เห็นว่าร่างกายของเชอกรุดโกรมจนไม่หลงเหลือความเป็นผู้หญิงอีกต่อไป แล้ว ความปราถนาของเชอจึงไม่อาจเป็นจริงได้ งานเขียนของ荷 แอนท์ ไฟ และ โง หงอก โปป ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงความปราถนาของผู้หญิงเวียดนาม ส่วนหนึ่งในยุคหลังสงคราม แต่ยังถ่ายทอดความไม่พอใจของผู้เขียนที่มีต่อ สภาพเศรษฐกิจและสังคมของเวียดนามในยุคหลังสงครามอีกด้วย นอกจากนี้ แล้ว ในงานเขียนทั้งสองชิ้นนี้ยังชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงใน ยุคหลังนโยบายโด้ymaiy ที่เน้นระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี หรือพัฒนา เศรษฐกิจตามระบบทุนนิยมมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ รัฐบาลได้ยกเลิกระบบคอมมูน และแบ่งที่ดินให้ประชาชนจัดการกันเอง ซึ่งเป็นการรื้อฟื้นสังคมเกษตรแบบเดิม ที่เน้นการทำงานแบบระบบครอบครัว แม้การปรับเปลี่ยนนโยบายดังกล่าว ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรของประเทศเพิ่มมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็ ทำให้สถานภาพของผู้หญิงกลับไปเป็นสมาชิกของครัวเรือนและมีบทบาททาง สังคมน้อยลง เพราะอำนาจจากการตัดสินใจต่างๆ จะขึ้นอยู่กับผู้ชายซึ่งมีฐานะ เป็นหัวหน้าครอบครัว ต่างจากระบบคอมมูนที่ทั้งผู้หญิงและผู้ชายต่างเป็น สมาชิกของคอมมูนเช่นเดียวกัน

ผู้หญิงเวียดนามจำนวนไม่น้อยมีความปราถนาที่จะเป็นแม่ แม้ว่า การได้เป็นแม่โดยไม่ได้แต่งงานนั้นอาจจะทำให้เชอได้รับการเหยียดหยามดู ถูกจากสังคมรอบข้าง หรือในบางกรณีอาจจะถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้าน สาเหตุหลักก็คือผู้หญิงส่วนใหญ่เชื่อว่าการมีลูกจะเป็นการรับรองความสุขและ การมีที่พึ่งในวัยชรา ดังนั้น แม้ว่าพวกเชอจะไม่มีสามี แต่ก็เป็นความจำเป็นที่ เชอต้องมีลูก นอกจากนี้แล้วยังเป็นผลมาจากการเชื่อที่ว่าลูกชายจะเป็นผู้ ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ให้แก่บรรพบุรุษ ซึ่งในปัจจุบัน ในการกำหนด

นโยบายของรัฐหรือทศนคติของสังคมได้แสดงความเห็นอกเห็นใจผู้หญิงที่มีลูกโดยไม่ได้แต่งงานหรือมีสามีมากขึ้น (Nguyễn Thanh Tâm, 1996 : 87-92)

ผู้หญิงกับการทำแท้ง

ในเรื่องสั้น “จดหมายถึงแม่โวเกอ” ของนักเขียนหญิงหน้าใหม่ชื่อ อีบาน (Y Ban) ได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการทำแท้งในสังคมเวียดนามยุคปัจจุบัน ซึ่งกรณีการทำแท้งมีให้เห็นมากขึ้นในสังคมเวียดนามยุคหลังนโยบายโดยยิ่งยวด เช่น จากหนังในเรื่องสั้นเรื่อง “นายพลหลังเกี้ยวน” (Tướng về hưu) ของเหงียนหุยเดียบ (Nguyễn Huy Thiệp) เมื่อตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1987 ก็ได้สร้างความตကใจให้กับผู้อ่านเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้เขียนได้บรรยายจาก การเลี้ยงหมาพันธุ์อัลเซเชียร์ ด้วยชากรากการทำแท้งซึ่งแพทย์หญิงเจ้าของบ้านได้นำมาจากการทำแท้งของเชอ อย่างไรก็ตาม เรื่อง “จดหมายถึงแม่โวเกอ” มีความโดดเด่นในการนำเสนอปัญหาจากมุมมองของผู้หญิงที่ทำแท้งเอง

จากชื่อเรื่อง เราเห็นได้ว่าผู้เขียนจะใจที่จะกล่าวถึง “แม่โวเกอ” ซึ่งเป็นตัวแทนของต้นกำเนิดเพื่อพันธุ์ชาวนี้เวียดนาม ดังที่ได้เสนอไปในตอนต้นของบทความนี้ แม่โวเกอเป็นตัวแทนของ “ความเป็นแม่” แม่โวเกอเปรียบได้กับแม่ของคนทั้งชาติ ในฐานะที่เป็นผู้ให้กำเนิดชาวเวียดนาม ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ ผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวผ่านมุมมองของเด็กสาวคนหนึ่งซึ่งทำแท้งและต้องนอนพักอยู่โรงพยาบาล ซึ่งผู้อ่านสามารถเดาได้ว่าเชอต้องทำแท้งโดยความเห็นชอบ (หรือการบังคับ) ของแม่ของเชอเองเนื่องจากเชอตั้งท้องก่อนวัยอันควร สำหรับเด็กสาวแล้ว คำจำกัดความของแม่คือ

ผู้ที่เป็นแม่คือผู้ที่ให้กำเนิดมนุษย์ ให้กำเนิดบุตร คือคนแรกที่เข้าใจ จิตใจของลูกสาว รู้สึกว่ามารถเข้าใจถึงความเจ็บปวด รวมถึงทำให้ความรู้สึกเจ็บปวดนั้นลืมไปด้วย (Y Ban, 1993 : 184)

การท้าทายความคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่ปรากฏอย่างชัดเจนโดย ผ่านการบรรยายอารมณ์และความรู้สึกของเด็กสาวในเรื่อง ผู้เขียนพยายาม ชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงถูกคาดหวังจากสังคมให้ทำหน้าที่เป็นแม่แต่ไม่มีโครงสร้าง หรือมองเห็นปัญหาของผู้หญิง สังคมมักจะเรียกร้องจากผู้หญิงแต่ไม่เคยพยายามที่จะเข้าใจผู้หญิงหรือปัญหาของผู้หญิง ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าปัญหา สตรีถูกกล่าวถึงและไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังนักในสังคมเวียดนาม ส่วน หนึ่งเป็นเพราะเวียดนามมักเชิญกับสภาวะสังคมรามทำให้ปัญหาความอยู่ รอดของประเทศนั้นเป็นประเด็นหลักที่คนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ ส่วน ประเด็นเรื่องความเสมอภาคทางเพศนั้นมักถูกมองว่าเป็นเรื่องรองหรือไม่ สำคัญมากนัก ผู้ชายมีบทบาทสำคัญในการทำงานซึ่งมีผลโดยตรงกับ ความอยู่รอดของประเทศ จึงทำให้ลักษณะเด่นของเพศชายคือความกล้าหาญ มักจะได้รับความยกย่องอยู่เสมอ ซึ่งในสังคม ผู้หญิงได้รับการยอมรับก็ ต่อเมื่อสามารถร่วมรับในสังคมได้เช่นเดียวกับผู้ชาย นอกจากนี้ ใน สังคมเวียดนาม ผู้ชายยังมีบทบาทในการกำหนดนโยบายทางสังคมเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม นักเขียนและกวีส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย จึงทำให้สถานภาพ ของผู้ชายสูงกว่าผู้หญิงมาก ดังที่นักเขียนอี บานพยายามสะท้อนในเรื่อง

แม่โวเงอให้กำเนิดลูกชาย 50 คน และลูกสาว 50 คน บรรดาลูก ชายของแม่ต่างเป็นวีรบุรุษ กวี ส่วนลูกสาวกลับเป็นผู้หญิง ประเทศ ของวีรบุรุษ ข้าศึกกรุกรุน มีภัยธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง แม่จึงสนใจ แต่วีรบุรุษและกวี แม่ไม่ได้ให้ความสนใจต่อบรดาลูกสาวซึ่ง อ่อนโยนและอบอุ่น และไม่เรียกร้องสิ่งใด แต่ตอนนี้ ลูกขอ

เรียกร้องบ้าง แม่จ้า แม่โปรดสนใจลูกสาวนิด โปรดมองถึงความเจ็บปวดของผู้เป็นลูกสาวและผู้เป็นแม่ (เพิ่งอ้าง : 215)

บทสรุป

ในการศึกษาชนเผ่าในวิกินี มาร์การ์ต มีด (Margaret Mead) พบว่า สมาชิกชาย-หญิงของชนเผ่าสามชนเผ่าที่เธอศึกษาไม่มีความแตกต่างทางด้านบุคคลิกภาพอย่างเด่นชัดนัก (อ้างใน พรพิไล ถมังรักษ์สัตว์, 2539 : 14-15) นอกจากนี้ เอเดรียน ริช (Adrienne Rich) ผู้เขียนหนังสือ *Of Women Born* ได้กล่าวว่า “ความเป็นแม่” นั้นเป็นประสบการณ์ของปัจเจกชน และสถาบัน กล่าวคือความเป็นแม่นั้นหากมองอย่างผิวเผินก็จะเห็นว่าเป็นเรื่องของประสบการณ์ส่วนตัวของผู้หญิงแต่ละคน แต่ในขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับเรื่องของสถาบันและการเมือง ทั้งนี้ เพราะความคิดเรื่อง “ความเป็นแม่” เกิดจากความคาดหวังของสังคมในเรื่องของบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิง ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ซึ่งผู้ชายมักเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมของสังคม ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมเวียดนามแล้วเราจะเห็นว่าความคิดเรื่อง “ความเป็นแม่” ก็เป็นไปในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน นั่นคือ การเป็นแม่คือสิ่งที่สังคมเวียดนามคาดหวังจากผู้หญิงและในขณะเดียวกันความคิดเกี่ยวกับการเป็นแม่ได้กล้ายเป็นบรรทัดฐานในการกำหนดหน้าที่และบทบาทของผู้หญิงในสังคมมาอย่างต่อเนื่อง ในประวัติศาสตร์อันยาวนานของประเทศไทย เวียดนาม ความคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” อาจจะได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย แต่โดยพื้นฐานแล้ว แนวคิดเรื่อง “ความเป็นแม่” นั้นยังฝัง根柢อยู่ในสังคมเวียดนามมาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าอยุคใดสมัยใด ความเป็นหญิงและความเป็นแม่นั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และไม่ว่าเราจะเชื่อว่า “ความเป็นแม่” นั้นเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานหรือธรรมชาติ

ของผู้หญิงหรือไม่ก็ตาม “ความเป็นแม่” ได้กล่าวเป็นค่านิยมหรืออุดมคติของผู้หญิงเวียดนาม ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าความคิดดังกล่าวเป็นผลพวงมาจากการคิดของสังคมที่ถูกกำหนดโดยระบบ “ผู้ชายเป็นใหญ่” นั่นคือ การจำกัดกรอบของผู้หญิงไว้เฉพาะการเป็นภารยาหรือการเป็นแม่เพื่อแยกผู้หญิงออกจากภาระมีส่วนร่วมในระดับสังคมหรือกำหนดพื้นที่ที่อยู่เฉพาะแต่ในอาณาเขตของบ้านเท่านั้น

จากการศึกษาวรรณกรรมเวียดนามที่เขียนในยุคหลังนโยบายโด้ยเม้ย นักเขียนได้แสดงความเห็นอกเห็นใจผู้หญิงแต่ก็ได้ย้ำให้เห็นถึงค่านิยมที่ต้องการให้ผู้หญิงเป็นแม่ไปพร้อมๆ กันด้วย ไม่ว่านักเขียนจะตระหนักหรือไม่ ก็ตามแต่่านวรรณกรรมในยุคหลังนโยบายโด้ยเม้ยได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของการเป็นแม่และสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมที่ผูกติด “ความเป็นหญิง” ไว้กับ “ความเป็นแม่” มากกว่าที่จะพยายามปลดปล่อยให้ผู้หญิงออกจากกรอบความคิดดังกล่าวและมุ่งพัฒนาศักยภาพของตนในด้านอื่นๆ หรือแม้แต่ในรัฐธรรมนูญ ปี ค.ศ. 1992 ข้อที่ 63 ก็ได้ให้ความสำคัญกับ “ความเป็นแม่” เช่นกัน โดยระบุไว้ว่า

All citizens, women and men enjoy equal rights in all aspects: political, economic, cultural, social and family. All acts of discrimination against women, all violations of women's dignity are strictly prohibited. The State and society shall create favorable conditions for women to raise their level and unceasingly bring into play their role in society, care for the development of maternity hospitals, pediatrics, nursery schools and other welfare benefits to alleviate family burdens and create conditions for women to engage in productions, work,

education, treatment of diseases, relaxation and fulfillment of the mother's task (อ้างใน Lê Thị Nhâm Tuyết, ed., 2002 : 227)

ดังนั้น “ความเป็นแม่” ในวรรณกรรมเวียดนามหลังยุคนโยบายโดดเดี่ยว จึงเป็นเพียงการสานต่อของค่านิยมหรือความเชื่อตามขนบตั้งเดิมเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงที่ผูกติดอยู่กับ “ความเป็นแม่” และยิ่งไปกว่านั้น “ความเป็นแม่” ของผู้หญิงเวียดนามยังมักจะถูกมองว่าเป็นประเต็นทางการเมือง กล่าวคือ ผู้เขียนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะนักเขียนชาย มักมองผู้หญิงที่ไม่สามารถเป็นแม่ได้ว่าเป็นเหี้ยของสังคมหรือความล้มเหลวของนโยบายทางการเมือง ปัญหาของผู้หญิงจึงไม่แตกต่างไปจากปัญหาของกลุ่มคนผู้ขาดโอกาสหรือถูกกดขี่อื่นๆ “ความเป็นแม่” เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่อยู่กับผู้หญิง แม้ว่าผู้หญิงจะเป็นอย่างอื่นได้อีกมากmany แต่ถ้าหากไม่ได้เป็นแม่แล้ว เธอก็จะเป็นผู้หญิงที่ไม่สมบูรณ์ และความคิดดังกล่าวเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในสังคมเวียดนาม โดยที่วรรณกรรมเองก็ไม่มีความพยานยามที่จะท้าทายความคิดดังกล่าวอย่างจริงจังเลย จะมีก็เพียงแต่งานเขียนของนักเขียนหญิง อี บาน (Y Ban) ที่สะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงไม่เคยได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันเลย เช่นนี้แล้ว ผู้หญิงไม่เพียงแต่ถูกกละเหลี่ยในหน้าประวัติศาสตร์ของเวียดนามเท่านั้น วรรณกรรมเองก็มองไม่เห็นปัญหาที่แท้จริงผู้หญิง

ดังที่สะท้อนผ่านงานวรรณกรรมเวียดนามที่เขียนขึ้นหลังยุคนโยบายโดดเดี่ยว นักเขียนมักจะโยงประเต็น “ความเป็นแม่” ของผู้หญิงเข้ากับการเรียกร้องทางการเมือง ความยุติธรรมในสังคม หรือเรื่องของมนุษยธรรม แต่ไม่เคยมองในประเต็นของความไม่เท่าเทียมกันทางเพศและไม่เคยตระหนักว่าความคาดหวังจากสังคมเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” นั้น ได้กล้ายเป็นหลุมพรางขนาดใหญ่สำหรับผู้หญิงเวียดนาม เพราะสิ่งที่ทำให้ผู้หญิงเวียดนามรู้สึกว่าตัวเชือเองไม่สมบูรณ์นั้นไม่ใช่จากการที่เชือไม่ได้เป็นแม่แต่เป็นเพราความเชือ

หรือค่านิยมของสังคมเกี่ยวกับบทะหน้าที่ของผู้หญิงที่เกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” ต่างหาก ดังนั้นการแก้ปัญหาที่แท้จริงน่าจะอยู่ที่การช่วยให้ผู้หญิงพยาบาลหลุดพ้นจากการอุบัติคิดดังกล่าว แต่น่าเสียดายที่ไม่มีงานเขียนชิ้นใดในยุคหลังนโยบายโดยเมียซึ่งถือเป็นว่าเป็นยุค “เปลี่ยนใหม่” ของวรรณกรรมเวียดนามกล่าวถึงประเด็นนี้เลย จากการวิเคราะห์งานวรรณกรรมเวียดนามในยุคหลังนโยบายโดยเมียและการเปรียบเทียบเนื้อหาและมุมมองเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” ที่ปรากฏในงานเขียนก่อนหน้านี้ได้สะท้อนถึงข้อเท็จจริงที่ว่า ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจและการเมืองของเวียดนามตั้งแต่มีการประភาตนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1986 การเปลี่ยนแปลงของค่านิยมของสังคมเวียดนามที่เกี่ยวกับสตรีนั้นกลับเป็นไปอย่างช้าๆ หรืออาจจะเรียกได้ว่าแทบจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย มิหนำซ้ำ มาจากติเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” นั้นยังถูกตอกย้ำผ่านวาระกรรมประเพกษาต่างๆ อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในหน้าวรรณกรรมด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กาญจนा แก้วเทพ. 2536. **ม่านแห่งออดติ: ความสัมพันธ์ระหว่างสตรีกับสถาบันสังคม.** กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.

พรพิไล ณัมรักษ์สัตว์. 2539. **ปรัชญาผู้หญิง.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วารุณี ภูริสินธิ์. 2545. **สตรีนิยม : ขบวนการอุดมคติแห่งศตวรรษที่ 20.** กรุงเทพฯ : คบไฟ.

ภาษาเวียดนาม

Trần Trọng Đǎng Dân. 1999. **Góp măt dòng vào văn học.** Hanoi: NXB Khoa Học Xã Hội,

Nguyễn Khai. 1999. “Mẹ và Các Con” trong **Tuyển Tập Truyện Ngắn Nguyễn Khai.** Hanoi: NXB Văn học,

Nguyễn Khai, 1999. “Một Mẹ Chồng Tuyệt Vời” trong **Truyện Ngắn và Kịch.** TP Hồ Chí Minh: NXB Trẻ.

Ma Văn Kháng, 1986. “Mẹ và Con” trong **Ngày Đẹp Trời.** Hanoi: NXB Lao Động.

Hồ Anh Thái, 2003. “Người Đàn Bà trên Đảo” trong **2 Tiểu Thuyết.** Hanoi: NXB Phụ Nữ.

Ngô Ngọc Bội, 1997. “Những Mảnh Vụn” trong **Lạc Việt 16, edited by Dan Duffy.** New Haven: Yale Center for International and Area Studies.

Y Ban, 1993. "Thư Gửi Mẹ Âu Cơ" trong **Những Truyện Ngắn Hay**.
Hanoi: NXB Thiên Nhiên.

ກາຍາວັ້ນກຸ່ມ

Bergman, Arlene Eisen. 1975. **Women of Vietnam**. 2nd edition. San Francisco: People.

Hue-Tam Ho Tai. 2001. "Faces of Remembrance and Forgetting" in Hue-Tam Ho Tai,ed. **The Country of Memory**. Berkeley: University of California. pp. 168-170.

Huu Ngoc. 1998. **Sketches for a Portrait of Vietnamese Culture**. Hanoi: The Gioi.

Korinek, Kim. "Maternal Employment during Northern Vietnam's Era of Market Reform" Social Forces, 83,2. pp. 791-822.

Le Thi. 1996. "Women, Marriage, Family, and Gender Equality" in Barry, Kathleen,ed. **Vietnam's Women in Transition**. London: Macmillan Press,

Le Thi Nham Tuyet,ed. 2002. **Images of the Vietnamese Woman in the New Millennium**. Hanoi: The Gioi.

Marr, David G. 1981. **Vietnamese Tradition on Trial, 1920-1945**. Berkeley, CA: University of California.

Nguyen Thanh Tam. 1996. "Remarks on Women Who Live without Husbands" in Barry, Kathleen,ed. **Vietnam's Women in Transition**. London: Macmillan. pp. 87-92.

Omar, Karima. 2004. "National Symbolism in Constructions of Gender: Transformed Symbols in Post-Conflict States" in Seton Hall

Journal of Diplomacy and International Relations
(Winter/Spring).

Pham Van Bich. 1999. **The Vietnamese Family in Change: The Case of the Red River Delta.** Surrey: Curzon.

Pike, Douglas. 1966. **Viet Cong: The Organisation and Techniques of the National Liberation Front of South Vietnam.** Massachusetts : The M.I.T.

Rich, Adrienne. 1995. **Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution.** New York: W.W. Norton & Company.

Turner, Karen. 1998. **Even the Women Must Fight: Memories of War from North Vietnam.** New York: John Wiley and Sons.

Websites

[http:// www.marxists.org/](http://www.marxists.org/)

ภาคผนวก : ประวัตินักเขียน

1. อี บาน (Y Ban)

อี บาน เป็นนักเขียนหญิงที่เป็นที่รู้จักมากคนหนึ่งของเวียดนามในยุคหลังนโยบายโดดเดี่ยมเมือง เข้าเกิดเมื่อปี ค.ศ. 1961 ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่เมืองCHANOY ผลงานของเธอส่วนใหญ่เป็นเรื่องสั้นมีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงผลงานที่สร้างชื่อให้เธอได้แก่ เรื่องสั้น “ผู้หญิงมีพลังวิเศษ” (Người đàn bà có ma lực) พิมพ์ในปี ค.ศ. 1983 และเรื่อง “ผู้หญิงมาจากความมีด” (Người đàn bà sinh ra từ bông đêm) พิมพ์ในปี ค.ศ. 1993

2. ໂທ ແອງູ້ໜ້າ (Hồ Anh Thái)

ໂທ ແອງູ້ໜ້າ เป็นนักเขียนที่เป็นที่รู้จักันดีอีกหนึ่งของเวียดนามในยุคหลังนโยบายโดดเดี่ยม เข้าเกิดวันที่ 18 ตุลาคม ค.ศ. 1960 ที่จังหวัดเหงะอาน (Nghệ An) ซึ่งอยู่ในตอนกลางของประเทศ ໂທ ແອງູ້ໜ້າ จบการศึกษาระดับปริญญาเอกในสาขาวารยธรรมตะวันออก และปัจจุบันรับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ เขายังมีผลงานตีพิมพ์เป็นจำนวนมากและได้ผลงานหลายชิ้นได้รับการแปลเป็นภาษาต่างประเทศด้วย เช่น “ผู้หญิงบนเกาะ” (Người đàn bà trên đảo) ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษในชื่อเรื่อง *The Women on the Island* และ “มาราธอนของสีแดง” (Trong sương hồng hiện ra) ในชื่อเรื่อง *Bahind the Red Mist*

3. เหงียน ขาย (Nguyễn Khai)

เหงียน ขาย เป็นนามปากกาของ เหงียน แม่ง ขาย (Nguyễn Mạnh Khai) เข้าเกิดเมื่อปี ค.ศ. 1930 ที่CHANOY เหงียน ขาย เป็นทหารดังแต่อายุ 16 ปี เมื่ออายุได้ 25 ปี ได้เริ่มงานเขียน ต่อมาได้ทำงานในกองบรรณาธิการของวารสารวรรณกรรมและศิลปะของกองทัพ (Văn Nghệ Quân

乙) ในปี ค.ศ. 1988 ได้ย้ายไปทำงานที่สมาคมนักเขียนแห่งเวียดนาม ปัจจุบัน เหงียน ขยาย และครอบครัวอาศัยอยู่ที่เมืองโอลิมิเน ซิตี้ (ชื่อเดิม ไซ่ง่อน) ซึ่งอยู่ทางใต้ของประเทศ เหงียน ขยาย มีผลงานได้รับการตีพิมพ์และงานเขียนของเขารับรางวัลมากราย รวมทั้งรางวัลชีรีต์ในปี พ.ศ. 2543

4. โง หงอก โบย (Ngô Ngoc Bôi)

โง หงอก โบย เกิดเมื่อปี ค.ศ. 1929 ที่จังหวัดฟูເຄາະ (Phú Tho) ในช่วงวัยรุ่นเขาได้เข้าร่วมกองทัพเยาวชน ต่อมาได้ทำงานในตำแหน่งเจ้าหน้าที่โฆษณาประชาสัมพันธ์ของรัฐในระหว่างปี ค.ศ. 1949 -1957 และเป็นบรรณาธิการของวารสารวรรณกรรมและศิลปะ (Văn Nghệ) งานเขียนส่วนใหญ่ของเขามีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวนาฏและชนบท ซึ่งน่าจะมาจากการประสบการณ์ในช่วงที่เขาทำงานเป็นเจ้าหน้าที่โฆษณาประชาสัมพันธ์ของรัฐปัจจุบัน โง หงอก โบย อาศัยอยู่ที่เมืองานอย

5. มา วัน ค้าง (Ma Văn Kháng)

มา วัน ค้าง เกิดเมื่อปี ค.ศ. 1936 ที่เมืองานอย เขารับการศึกษาด้านครุศาสตร์ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วได้ทำงานเป็นครูสอนหนังสือตามจังหวัดในແບກภาคตะวันตกเนียงหนีของประเทศ ซึ่งพื้นที่ภูเขาสูงและมีชั้นกัลุ่มน้อยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ในปี ค.ศ. 1976 มา วัน ค้าง ได้ย้ายกลับมาทำงานที่เมืองานอย เป็นบรรณาธิการให้กับวารสารต่างๆ มา วัน ค้าง มีผลงานตีพิมพ์เป็นจำนวนมากทั้งในรูปแบบของเรื่องสั้นและนวนิยาย และได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย รวมทั้งรางวัลชีรีต์ในปี พ.ศ. 2541

6. เหงียน ที (Nguyễn Thị)

เหงียน ที เป็นนามปากกาของเหงียน หงอก เติน (Nguyễn Ngọc Tân) มีชีวิตอยู่ในช่วงปี ค.ศ. 1928 – 1968 เข้าเกิดในจังหวัดนามดิญ (Nam Định) เหงียน ที เป็นนักเขียนที่โดดเด่นมากคนหนึ่งในช่วงสงคราม งานเขียนของเขามีถ่ายทอดเรื่องราวของสงครามและบรรยายกาศของประเทศเวียดนามในยุคต้นของการพัฒนาประเทศตามแบบสังคมนิยม เหงียน ที ร่วมรับในสังคมเวียดนามและเสียชีวิตในสนามรบเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม ค.ศ. 1968 ต่อมาบรรพบุรุษชาวเวียดนามได้ตั้งชื่อถนนในบริเวณที่เหงียน ทีเสียชีวิตตามชื่อของเขามีเป็นอนุสรณ์แห่งการเสียสละชีวิตของเขามาก

Motherhood in Vietnamese Literature after the Renovation Policy

Montira Rato

This research paper seeks to examine how the idea of 'motherhood' is constructed and represented in Vietnamese literary works written in the period after the renovation policy (known as Doi Moi). In the year 1986, the Vietnamese government announced the Renovation policy which allowed the country to move from centralised control to market economy. As a result of the economic and political reforms, writers had more freedom to explore and discuss social problems. One of the urgent issues in the post-war society was a growing number of women pregnant out of wedlock and increased child adoption. According to Vietnamese tradition, the main duty of women is to be a good mother and dutiful wife. However, the long period of the Vietnam War had deprived the right of some Vietnamese women to be a mother because their health was affected by lack of sanitation and living in the jungle for a long period of time. Also, in the post-war period, women outnumbered men. Vietnamese men normally tend to marry younger women. Thus, some female veterans found it was difficult to find a partner. It seems, however, that the ultimate goal of Vietnamese women in general is not to get married, but to have a child. The yearning and frustration of women to become mothers has been portrayed in Vietnamese literature since the Renovation policy.

The study is divided into two main parts. The first part of the study will discuss the concept of 'motherhood' in the Vietnamese context and will show how women have been represented in Vietnamese literature in different

periods. It is generally known that Vietnam was influenced by Chinese culture, including the ideas about the role of women. Vietnamese women have been controlled by the Confucian concepts of three submissions and four virtues. The three submissions divide a woman's life into three stages: when she is young she has to obey her father; when she is married she has to depend on her husband; and if her husband dies she will have to listen to her eldest son. The four virtues include: labour (which constitutes skills like cooking, sewing and embroidery), physical appearance, appropriate speech and proper behaviour. As widely seen through classical literature and folk tales, women are often characterised as the gentle mother and faithful wife. However, the representation of women has changed dramatically since the August Revolution in 1945. Women are often represented as fighters and laborers in novels and short stories. After the land reform programme and agricultural collectivisation were introduced in North Vietnam in the 1950s, novelists and short story writers emphasised the role of peasant women in agricultural production. It is evident that the collective farms had to rely on women's labour whilst almost all the men in the village were recruited to fight in the war. It is reckoned that, during the war, women made up 80–90 per cent of the members of the agricultural co-operatives.

The second part of the study will focus on how the idea of 'motherhood' is depicted and discussed in literary works after the renovation policy was announced in 1986. It will also examine the main factors underlining the changes and continuities in Vietnamese women's view towards 'motherhood'. As seen through literary texts, women are characterized as victims of the war. The deprivation of these female veterans and their unfulfilled dream to be a mother is also used as a tool to criticize the government policy mainly focusing on economic development and political stability. Most authors in this period

commented that female veterans are forgotten and it seems that nobody will pay attention to their welfare. However, towards the conclusion, it is seen that the Confucian idea of the role of women as a mother is strengthened and reconfirmed through the plight of these female veterans and their desire to be a mother. It is shown that, through the long period of Vietnamese history, the women are still closely connected to ‘motherhood’, which will guarantee their existence and value.